

„მოგზაური“ წელი-
წადში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
ადრესი: თფილისი,
ნიკოლოზ ქ. № 44.

მომზაშრი

რედაქცია ღია ყო-
ველ დღე: დილის
10 სათ. შუადღის
1 სათამდე, და სა-
ღამის: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

სოციალ-დემოკრატიული შუახალი

№ 32.

კვირა, 28 აგვისტო 1905 წლისა.

№ 32.

რედაქციისაგან დამოუკიდებელ მიზეზების გამო ამ ნომრისათვის მომზადებული სტატიები ვერ იბეჭდება, ამიტომ დღევანდელი ნომერი სრულია ვერ გამოდის.

ნაფ. ვექ. თანამემწე ნიკო კლიაშა
გადავიდა ვერის დაღმართზე (Верийский спуск), № 15.

ნაფ. ვექ. თანამემწე კონსტ. იოს. ჯაფარიძე
გადავიდა ყორღანოვის ქუჩასზე, № 26.

შინაარსი: ხალხი და მუშათა კლასი, ფ. მახარაძისა.—სხვა-და-სხვა ამბები.—რუსეთის ქრონიკა.—ფრიდრიხ ენგელსი.—მოკლე შენიშვნა აგრარულ საკითხზე. ახმატელაშვილისა.—შენიშვნა, ვ. ემუხვაძისა.—ბაქოს ამბების გამო. პასუხათ ბ-ნ ჩხიკვიშვილს.—წერილი რედქციის მიმართ.

ხალხი და მუშათა კლასი.

(ბ-ნ ივანე გამართელის წერილის გამო).

ერთი საერთო თვისება აქვთ შეთვისებული ჩვენ ყველა ჯარის მოწინააღმდეგეთ ბურჟუა-ლიბერალებიდან დაწყებული ნაციონალისტ-ავტონომისტ-ფედერალისტებამდე. ეს თვისება, ე. ი. იმათ მიერ შესისხლბორცებული ტაქტიკა ჩვენ შესახებ, იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი ერთ და იმავე საბუთს, ერთ და იმავე მაგალითს წაღმა-უკულმა ატრიალებენ. დღეს რომ ამა თუ იმ საბუთს ანუ მაგალითს ჩვენ დასამარცხებლათ ხმარობენ, ხვალ იმავე საბუთს ანუ მაგალითს თითონ იმოწმებენ თავიანთ შეხედულების გასამართლებლათ. როცა დაქირდებათ, და შემთხვევა ნებას აძლევთ, დასაკლეთ ევროპის მაგალითი და ჩვენი საზღვარ-გარეთელ ამხანაგების პრაქტიკა მოყავთ ჩვენ წინააღმდეგ თავიანთ შეხედულების თუ მოსაზრების გასამართლებლათ; მაგრამ თუ საჭიროება მოითხოვს, ე. ი. ჩვენ დასამარცხებლათ საჭიროა დასაკლეთ ევროპის მაგალითის და ჩვენი იქაური ამხანაგების პრაქტიკის უარყოფა, მაშინ ისინი ურცხვად გაიძახიან, რომ საზღვარ-გარეთი სხვაა და ჩვენი ქვეყანა კიდევ სხვაა. რაც იქ შესაძლებელია, ჩვენში ის შეუძლებელია და სხვა ამ გვარები. მკითხველი ადვილათ მიხედება, რომ აქ ახალი არაფერი არ არის, და თუ მინცა და მინც ჩვენი მოწინააღმდეგები, ბურჟუაზიის იდეოლოგები, ასეთ ტაქტიკას ადგანან, ეს მხოლოდ იმიტომ აიხსნება, რომ ასეთი საშუალებით ადვილათ უნდათ ფონს გავიდენ.

ისინი აშკარათ ხედვენ, რომ იმათ ფლიდურ მოღვაწეობას ნიადაგი თან-და-თან ეკარგება; რომ იმათ ვერ შევლის ვერც ნაციონალისტური მოთქმა-გოდება და ვერც ცრუ-დემოკრატიული ქადაგება. რაც უნდა ბურჟუაზი გახვიონ თავისი სურვილი და განზრახვა, რაც უნდა ეროვნული და გინდ დემოკრატიული საფუძველი ეძიონ თავის ბურჟუაზიულ მისწრაფებათა დასამალავათ, ყოველივე ეს დღეს სრულებით ამოა ხდება. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ვითომც იმათ მიერ დაგებულ ზადეში სრულებით არავინ ემბეზოდეს. ხასიათის სისუსტის თუ მტკიცე და გარკვეული მიმართულების უქონლობის გამო იმათ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული ლათაიები ხალხის საერთო ინტერესზე ბევრს ითრევენ ჩვენი ბურჟუა-ნაციონალისტებს მიერ დაგებულ მახეში. ამის ცოცხალ მაგალითს ბ-ნი ივ. გამართელი წარმოადგენს.

ჩვენ აქ ვერ შევეუდგებით იმას გამოძიებას, თუ ბ-ნ გამართელმა როგორ დაიწყო იმ ახალი სოის „დემოკრატიზმის“ ქადაგება, რომელიც ქართველ ბურჟუაზიის იდეოლოგიას წარმოადგენს და რომელსაც ადგას განახლებული „ივერიის“ რედაქცია. შეიძლება მკითხველისათვის ეს საინტერესო იყოს, მაგრამ აქ ამ კითხვას ვერ შევეხებით. ჩვენ აქ მკითხველის ყურადღება უნდა მივაქციოთ ბ-ნ ივ. გამართელის ერთ წერილზე, სახელდომ „მუშათა კლასი და ხალხი“, რომელიც ვაზ. „ივერიის“ № 145-ში დაიბეჭდა და რომელიც თითქმის საესებით ახასიათებს ბ-ნ გამართელის დღევანდელ პოზიციას. თუ ბ-ნ გამართელის „ახალი“ პოზიციის დასაფასებლათ საკმარისი მასალა ჯერ კიდევ არ გვქონდა, ხსენებული წერილის გამოკვლევის შემდეგ ეს უკვე აღარ ითქმის. ბ-ნი გამართელი ამ წერილთ თითონ ავსებს იმ ნაკლს, რომელიც აქამდის საზოგადოებაში ორპოზიციანებას ზადებდა მის შესახებ. მართალია, ჩვენი ავტორი სრულებით ჯერ კიდევ ვერ გამოთხოვებია წინააღმდეგ თავის პოზიციას, რასაც მისი ნაწერების და განსაკუთრებით ზევით დასახელებული წერილის ზოგი ადგილები და აშკარა წინააღმდეგობანი მოწმობენ, მაგრამ ეს საზოგადოათ ჩვეულებრივი მოვლენაა, ერთბაშით დიდი ნახტომის გაკეთება ადვილი საქმე როდია.

სიმარჯლის გამოსარკვევათ საჭიროა სიტყვა-სიტყვით მოვიყვანოთ ბ-ნ გამართელის ნალაპარაკევი. აი რას ამტკიცებს ჩვენი ავტორი:

„როდესაც რომელიმე თავადი იცავს ან თხოულობს რაიმე წოდებრივ საქმეს და ამავე დროს აცხადებს: ეს საქმე წოდებრივი კი არა სავროა, — აქ შეცდომა ამკარაა, ამგვარი პირი იცავს მხოლოდ წოდებრივ ინტერესს. როდესაც რომელიმე ბიუროკრატი იცავს ისეთ პრაქტიკს, რომელიც ბიუროკრატის კიდევ უფრო აძლიერებს, ამავე დროს კი ამ

პროექტის დამცველი გვიმტკიცებს: ამას მოითხოვს მთელი სახელმწიფოს ინტერესი, აქ შეცდომა ყველასათვის თვალსაჩინოა, როდესაც რომელიმე ბურჟუა გდმოადგება და ამტკიცებს: ბაჟი და თორმეტ საათის სამუშაო დღე სახელმწიფოს წარმატებისა და ერის კეთილდღეობისათვის საჭიროაო, აქაც შეცდომა ადვილი დასანახავია,—ბაჟი და თორმეტი საათის სამუშაო დღე ჯიბებს უსქელებს მხოლოდ ბურჟუაზიას და ბიუროკრატებს. ხოლო როდესაც რომელიმე დამცველი პროლეტარიატის ინტერესებისა გდმოადგება და ამტკიცებს: პროლეტარიატის ყოველი ინტერესი იგივე ხალხის ინტერესებიაო, აქ ბუჟა ჩვენგანა ვერაფრითა შედღამას ვერა სჯდავს, თუმცა აქაც არას დაი შეცდომა და იმ გვარივე შეცდომა, რაგორც ჩამოთვალა მკვლავითაჟშე.

რა არის თავდა-აზნაურობა? წოდება, ნაწილი ერისა; ამიტომ მისი ინტერესებიც წარმოადგენენ წოდებრივ ინტერესებს და არა ეროვნულს. რა არის ბურჟუაზია? კლასი, ნაწილი ერისა; ამიტომ მისი ინტერესებიც კლასობრივია და არა ეროვნული. რა არის პროლეტარიატი? კლასი ანუ ნაწილი ერისა. არც ერთ სახელმწიფოშია პრალეტარიატი არ წარმოადგენს მთელი ერის უმრავლესობას და ამიტომ პროლეტარიატის დღევანდელი ინტერესებიც წარმოადგენენ კლასობრივ ინტერესებს და არა ეროვნულს* (ხაზს ჩვენ ვუსვამთ).

ამაირათ, ბ-ნი ივ. გომართელი ერთნაირათ უყურებს, როგორც ფეოდალურ და ბურჟუაზიულ პარტიებს, ისე პროლეტარიატს. მის თვალში კლასობრივ ინტერესების დაცვაში პროლეტარიატი იმდენათაა მართალი, რამდენათაც თავდა-აზნაურობა და ბურჟუაზია, როცა ამ უკანასკნელთ თავისი კლასობრივი ინტერესები მთელი ხალხის, ანუ ერის ინტერესებათ გამოაქვთ. რამდენათაც შემცდარი არიან აზნაური და ბურჟუა, როცა ისინი თავის კლასობრივ ინტერესებს მთელი ხალხის ინტერესებათ სახავენ, იმდენათვე შემცდარია პროლეტარიატი, როცა მას თავის კლასობრივი ინტერესები ხალხის უმრავლესობის ინტერესებათ მიაჩნია, ვინაილგან, როგორც ამტკიცებს ბ-ნი გომართელი, „არც ერთ სახელმწიფოში პროლეტარიატი არ წარმოადგენს მთელი ერის უმრავლესობას“-ო. შეგვირდეთ აქ, და ვიკითხოთ, თუ რას გვეუბნება ამით ბ-ნი გომართელი? ნუ დაივიწყებთ კი, რომ ბ-ნი გომართელი ამას წინეთ გვიმტკიცებდა, რომ „მოგზაურსა“ და მას შორის მხოლოდ წყვილიმანი უთანხმოებაა“ არის და სხვა არაფერი (იხ. მოგზაური № 28).

ზევით მოყვანილ ამონაწერიდან მხოლოდ ერთათ ერთი დასკვნის გამოყვანა შეიძლება, სახელდობ: კლასობრივი წინააღმდეგობის მხრით ბურჟუაზია, თავდა-აზნაურობა და პროლეტარიატი ერთ და იმავე მდგომარეობაში იმყოფებიან; ესენი შემცდარი მხოლოდ იმაში არიან, რომ თითოეულთ იმათგანს თავისი საკუთარი კლასობრივი ინტერესები მთელი ერის ინტერესებათ გამოაქვს. ეტყობა, ბ-ნი გომართელი არ დაფიქრებულა, როცა ზევით მოყვანილ სიტყვებს წერდა. განა პროლეტარიატის და ბურჟუაზიის მდგომარეობა ერთია? ბურჟუაზია გაბატონებულია როგორც ნივთიერათ, ისე პოლიტიკურათ მუშა ხალხზე რ მისი ინტერესების დაცვა ამ ბატონობის დაცვას მოასწავებს, ე. ი. მისი ინტერესების დაცვა ნიშნავს მუშა ხალხის გაყვლეფის, შევიწროების და დაზავების დაცვას. ასე იქმის თავდა-აზნაურობაზედაც, რამდენათაც იგი შეიარაღებულია უფლება-პრივილეგიებით და რამდენათაც იგი

მიწათ-მფლობელი კლასისა. პროლეტარიატი კი დაზავებული და გაყვლეფილი კლასისა. ამიტომ როცა იგი თავისი კლასობრივი ინტერესებისათვის ზრუნავს, თუნდაც ის ერის უმცირესობას წარმოადგენდეს, მაინც სიმართლე მის მხარზეა და არა ბურჟუაზიის. მაგრამ განა პროლეტარიატი, ე. ი. საზოგადოების გაყვლეფილი ნაწილი ხალხის უმცირესობას შეადგენს? მართალია, ბ-ნი გომართელი გვეუბნება, რომ არც ერთ სახელმწიფოში პროლეტარიატი ერის უმრავლესობას არ შეადგენსო, მაგრამ ამას იგი ვერაფრით ვერ ამტკიცებს და არც შეუძლია რომ დაამტკიცოს, ვ-ნაილგან წინააღმდეგ შემთხვევაში მუშათა მოძრაობას ნიდაგი ეკარგება. პროლეტარიატი, ე. ი. ხალხის გაყვლეფილი ნაწილი ყოველგან დიდ უმრავლესობას შეადგენს და მაშასადამე მისი ინტერესებიც ხალხის დიდი უმრავლესობის ინტერესებს შეიცავენ. „პროლეტარიატი, გვეუბნება კ. კაუტსკი, სრულებით განსაკუთრებული კლასისა. იგი არა თუ შეადგენს მცხოვრებლების დიდ უმრავლესობას—ორი მესამედიდან სამ მეოთხედამდე—იგი აგრეთვე ერთათ ერთ კლასია, რომელიც ცხოვრობს თავის შრომით, რომელიც სხვისი ოფლით არ ძღება*“. მეორე ადგილი იგივე ავტორი ამბობს: მუშათა პარტია, იმიტომ, რომ, იგი პროლეტარიატის კლასობრივი ინტერესების წარმოადგენელია, ამიტომაც იგი უფრო, ვინც სხვა რომელიმე პარტია, მასისის საერთო ინტერესებს წარმოადგენს. და იგი წარმოადგენს იმას არა მარტო იმიტომ, რომ პრალეტარიატი სახსარს უმრავლესობას შეადგენს, არამედ იმიტომაც, რომ პრალეტარიატის ინტერესები დაღეს ერთს ინტერესებს შეადგენს“**. ეს დასკვნა არ არის მოცული კაცის ფანტაზიის ნაყოფი; იგი დამყარებულია ერთი მხრით სტატისტიკურ ცნობებზე და მეორე მხრით დღევანდელ საზოგადოებრივი ცხოვრების ღრმა შესწავლასა და ანალიზზე. კ. კაუტსკი და მისი ამხანაგები ცხოვრების ზედა პირს როდი უყურებენ; ისინი უკვირდებიან ცხოვრების ყოველ მხარეს, იკვლევენ მის მიმდინარეობას, და მხოლოდ ამის შემდეგ გამოყავთ დასკვნები. თუ ჩვენ დღევანდელ საზოგადოებრივ ცხოვრებას ფხიხელ თვლით შეგვხდავთ, ჩვენ უმჯველათ შევამჩნევთ, რომ მთელი საზოგადოება ორ არა თანასწორ ნაწილათ არის გაყოფილი. ერთ ნაწილას (უმცირესობას) შეადგენენ ისინი, ვინც მუშად სხვისი შრომის ნაყოფით ძღებიან, მეორეს—კი (დიდ უმრავლესობას) ისინი, ვინც მუშაობენ მხოლოდ იმიტომ, რომ უმცირესობა მუშად განცხრომასა და ფუფუნებაში იყვენ. პირველები არიან მუქთა-ხორა ბურჟუაკაპიტალისტები, ხოლო მეორენი პროლეტარები. რაც დრო გადის, ამ ორ საზოგადოებრივ კლასსათ შორის განხეთქილება და წინააღმდეგობა თან-და-თან ძლიერდება, ღრმავდება და იზრდება. აი ამ წინააღმდეგობის გარშემო ტრიალებს დღეს მთელი დღევანდელი საზოგადოებრივი ცხოვრება. დღეს ისე ფეხს ვერ მოიკვლით, რომ ამ კლასობრივ წინააღმდეგობას არ წაატყდეთ. ყოველგან, როგორც ქალაქში, ისე სოფელშიაც, ფეხს იკიდებს და ვითარდება ბურჟუაზიული წესწყობილება; ყოველგან, ყოველ ფეხის გადადგმაზე თქვენ შეგხვდებით გაყვლეფილი და გამყვლეფილი, მუშა და დამქირავებელი, ის, ვინც სხვისი შრომით სარგებლობს და ის, ვინც სხვის ყიდის თავის სამუშაო ძალას, ვინაილგან თავის შესანახათ მას სხვა არავითარი სახსარი აღარ დარჩენია. მაგრამ ამასთანავე ჩვენ უნდა გვახსოვდეს, რომ ყველა მუშები ერთნაირათ როდი იყვლიფებიან; ე. ი. გაყვლეფის პირობები ყოველგან, მაგალ, ქალაქში და სოფელში, სხვა-და-სხვა ნაირია. ქარხნის და ფ-

*) K. Каутский. Классовые интересы. гл. II
 **) იქავე. ხაზს ჩვენ ვუსვამთ.

ბრიკის მუშა, რომელსაც გამოკლილი აქვს ხელიდან ყოველ გვარი საწარმოვე იარაღი, სხვა პირობებში იყვლიფება, ვინემ გლეხი, რომელსაც დანის პირის ოდენა მიწა შერჩენია. ეს უკანასკნელი არსებითათ ისეთივე მუშაა, როგორც პირველი, მხოლოდ ბევრათ უფრო უარეს პირობებში ჩაყენებული, მაგრამ იმ გარამოების გამო, რომ მას რაღაც თავის ცოდვით, ერთი ციდა მიწა შერჩენია, მას პროლეტარიატიდან აცალკევებენ და თითქმის მას პროლეტარზე მალაყ აყენებენ. ეს შევცდარი და ყალბი შეხედულებაა. და აი სწორეთ ასე იქცევა ბ-ნი გომართელიც.

ბ-ნი გომართელის აზრით, პროლეტარი მხოლოდ ქარხნის და ფაბრიკის მუშის კვია (და ისიც მხოლოდ საზღვარგარეთ და არა ჩვენში, როგორც ამას ქვევით დავინახავთ). მისი აზრით პროლეტარიატში არ შედის არც წვრილი ხელოსანი, არც წვრილი მოვაჭრე, რომელსაც თავისი საკუთარი არაფერი არა აქვს და მხოლოდ სხვისი მოგებისათვის მუშაობს, რომ დღიური შრომით თავი ირჩინოს, და არც წვრილი, უაზრადებული და გაპირებული გლეხობა. ამიტომ ჩვენ ავტორს პროლეტარიატის გვერდით რაღაც ახალი კლასი გამოყავს, რომელსაც იგი „ხალხს“ უწოდებს. ბ-ნი გომართელი ამასთანავე გვეუბნება, რომ პროლეტარიატის და „ხალხის“ ინტერესი დღეს სულ სხვა-და-სხვაა. იგი გადაჭრით ამბობს: „მას (პროლეტარიატი) აქვს ბევრი მხოლოდ საკუთარი, მხოლოდ კლასობრივი მისწრაფება ანუ ინტერესი, ბევრი ისეთი რომ განსახორციელებელა და გასაკეთებელი, რაც პირდაპირ ხალხის კეთილდღეობას არ შეეხება“. როგორც ხედავთ, ბ-ნი გომართელის აზრით, პროლეტარიატის და „ხალხის“ ინტერესები ერთი ერთმანეთს ეწინააღმდეგებიან, რომ პროლეტარიატი და „ხალხი“ სულ სხვა-და-სხვა საზოგადოებრივ კლასებს წარმოადგენენ. მაგრამ ბ-ნი გომართელს თითონ შემინებია ასეთი დასკვნის და რამდენიმე სტრიქონის შემდეგ იგი გვეუბნება, რომ პროლეტარიატი და ხალხი ერთი მეორის წინააღმდეგი, ერთი მეორის მტერი არ არის; მათ აქვთ თავთავისი საქმე, მაგრამ ამავე დროს აქვთ საერთო საქმე! ამიტომ არც დემოკრატია და სოციალ დემოკრატია არიან ერთი მეორის მტრები, თუ კი მათ საბოლოო მიზანი ერთნაირათ ესმისთა“. აზრის ასეთი წინააღმდეგობა ავტორის ულოლიკობით უნდა აიხსნას და სხვა არაფრით. თუ კი პროლეტარიატს ბევრი საკუთარი, კლასობრივი მისწრაფება და ინტერესები აქვს, ბევრი ისეთი რამ, რაც მხოლოდ მისი კეთილდღეობისათვის არის საჭირო, და არა ხალხისათვის, ჩანს „ხალხსაც“ ექნება ასეთი კლასობრივი მისწრაფება და ინტერესი, რაც მხოლოდ, მისი (ხალხის) კეთილდღეობისათვის არის საჭირო და არა პროლეტარიატისათვის. ამ მხრით ბ-ნი გომართელს, როგორც ხედავთ, ლოდიკა არ დაღატობს. როგორც ვიცით, იგი ამტკიცებდა რომ პროლეტარიატი ხალხის უმრავლესობას არსად, არც ერთ სახელმწიფოში არ შეადგენს; ამით მას პროლეტარიატის მნიშვნელობის დამცირება უნდოდა. მაგრამ რომელიმე კლასი ხომ უნდა შეადგენდეს ხალხის უმრავლესობას? რომელ კლასს ჩათვლიდა ბ-ნი გომართელი ასეთათ? ექვი არ უნდა ვიქონიოთ, რომ ამ კითხვის გადაწყვეტამ ბ-ნი გომართელი დიდ განსაცდელში ჩააგდო. პროლეტარიატს იგი ვერ ჩათვლიდა ასეთ კლასათ, რადგანაც ამით მისი მნიშვნელობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში იზრდებოდა. მით უმეტეს ვერ ჩათვლიდა ასეთათ ვერც თავდა-აზნაურობას და ვერც მსხვილ ბურჟუაზიას, მაშასადამე; დარჩენა მხოლოდ საშუალო და წვრილი ბურჟუაზია და აი იგიც სწორეთ ამას დააწვა თავზე.

მხოლოდ საჭირო იყო სხვა სახელის დარქმევა, თორემ მას ბურჟუაზიის იდეოლოგიით გამოაცხადებდნენ და ეს სახელწოდება ხომ ქირივით ეჯავრებათ ჩვენ ბურჟუა-დემოკრატებს. და აი ბ-ნი გომართელმაც ბურჟუაზიისათვის ახალი სახელიწოდება გამოიგონა; ე. ი. „ხალხი“. ახლა ჩვენ ვიცით, თუ ვინ არის ბ-ნი გომართელის „ხალხი“; ვიცით აგრეთვე ისიც, თუ რისთვის ცდილობს იგი პროლეტარიატის მნიშვნელობის დამცირებას. ისიც ვიცით, თუ ვისკენ არის მიმართული მთელი მისი სიმპატია, ვისი მდგომარეობის გაუმჯობესობა აწუხებს და აფიქრებს მას.

მაგრამ ბ-ნი გომართელი მიდის უფრო შორს: იგი სრულეობით უარყოფს ჩვენში პროლეტარიატის არსებობას, და ამ მხრით იგი უფრო სასაცილო მდგომარეობაში ვარდება, ვინემ იევერიის ერთი მეთაურის ავტორი, რომელიც ამას წინათ, „კავკასიის კალენდრის“ წყალობით, ამტკიცებდა, რომ საქართველოში სულ რაღაც ოციოდეთათ მუშა არისო... „ჩვენში“—წერს ბ-ნი გომართელი—არაინ პროლეტარები, მაგრამ პროლეტარიატი ჩვენში ჯერ-ჯერობით არ არსებობს;—ჩვენში არის მუშათა კლასი, მაგრამ მუშათა კლასი და პროლეტარიატი ერთი და იგივე არ არის, პროლეტარიატს სოფელთან ყოველგვარი კავშირი შეწყვეტილი აქვს, ის მიწას მოკლებულია, როგორც წარმოების სახასის და ფიზიკური ძალის გაცილებით ირჩენს თავს. ქართველ მუშათა კლასს კი შვიდრა კავშირი აქვს სოფელთან; ის მიწის შესაქუთრეა ვერაერთაბათ. ქალაქში მოგებული ფულით (კარგი მუშა ყოფილა, თუ ფულს იგებს) ის სოფელში იუპუბესებს თავისს სხვა-კარს, თავის ცხოვრებას“. ამნაირათ გამოდის, რომ ქართველი პროლეტარები ნამდვილი ბურჟუები ყოფილან. სოფელში იმათ საკმარისი მიწები აქვთ საკუთრებათ, ქალაქში კი ისინი ფულის მოგებისთვის მიდიან, რის საშუალებით კიდევ უფრო იუმჯობესებენ თავის ცხოვრებას, აგებენ კარგ სასახლებებს, იქნენ მიწებს და აუმჯობესებენ მეურნეობას. აი თურმე ვინ არიან ჩვენის ქალაქის მუშები! აბა ერთი მითხარით, რომელ ბურჟუას აქვს ასეთი ცხოვრება. ზამთრობით ისინი ქალაქში არიან და ფულს იგებენ, ზაფხულობით კი ქალაქ გარეთ მიდიან, სოფელში ისვენებენ! ვინ თქვა, ვინ მოკორა ქართველი მუშის გაპირებული მდგომარეობა? მუშა მხოლოდ საღდაც შორს, საზღვარგარეთ არის გაპირებული; იქ მას სოფელთან ყოველგვარი კავშირი შეწყვეტილი აქვს, საკუთარი მიწა არ მოეპოვება და მხოლოდ თავისი ფიზიკური ძალის გაყიდვით ცხოვრობს! ჩვენში კი სულ სხვაა! მაგრამ ჩვენ ავტორს ნუ გონია, რომ მას პირაიმე ორიგინალობა გამოეჩინოს. მის სამწუხაროათ უნდა ვთქვათ, რომ ყველივე ეს კი ბანია რაც ვადალექტეს ჩვენმა ცრუ-პატრიოტებმა, და ამ ვადალექტილი აზრის განმეორება სრულეობით ვერაფერს შეძენს ბ-ნი გომართელის „დემოკრატისში“.

ყოველივე ამის შემდეგ ჩვენ მეტათ მიგვანია იმის განხილვა და დაფასება, თუ რა პრაქტიკულ ზომებს ურჩევს ბ-ნი გომართელი დღეს საზოგადო მოღვაწეთ. მაგრამ ორიოდ სიტყვა ამის შესახებაც მსურს გავუზიარო მკითხველს, რადგანაც ბ. გომართელის დასახასიათებლათ ეს მნიშვნელობას მოკლებული არ არის. „უკუა და ტაქტიკა იმაში კი არ მდგომარეობს—გვეუბნება ჩვენი ავტორი,—რომ ერთი მეორეს დავეჯიბრეთ ისეთი კითხვების წამოყენებაში, რომელთა გადაწყვეტა შორეულ მომავალს ეკუთვნის, არამედ მხოლოდ იმაში, რომ ისეთი საჭიროებანი წამოგაყენოთ, რომელთა დაკმაყოფილებაც დღესვე არის საჭირო და ასასრულებელი“. ასეთები არის: მიწის სივრცოვე, განათლების, ჯანმთელობის და მეურნეობის რიგიან გზაზე დაყენება“. ბ-ნი გომართელის აზ-

რით, ყველა პარტიები, ყველა პროგრესული წევრი საზოგადოებისა უნდა დანებდნენ ჩვენ გლეხობას მისი საკუთარი მისწრაფების განხორციელებაში. ჩვენ გლესხდეთ შიან უმიწობის გამო*) და ამიტომ ჩვენ სიტყვი, წერიტ (?)!, თუ საქმით უნდა მოულოვოთ მას ნადელი საკუთრებათ, დავუბრუნოთ, რამდენადაც კი შესაძლებელი იქნება (sic!), ჩამონაჭრები, მოუპოვოთ საქმაო საბაღახე და ტყე უსასყიდლოთ და მემამულეთა მიწები ავალეზინოთ იმ გვარ პირობებში, რომ გლესხი არ იყვლიფებოდეს ისე როგორც; აქამდე იყვლიფებოდა. ამაზე მეტის განხორციელება დღევანდელ პირობებში მე შეუძლებლათ მიმაჩნია. ამ გზით, ჩვენი ავტორის აზრით, გადაწყდება არა მარტო აგრარული კითხვა, არამედ მუშების კითხვაც, რადგან ეს უკანასკნელები სოფლის წევრები არიან, „ცალი ფეხი სოფელში უდგიათ და ცალი ქალაქში“. ვინც ასე ფიქრობს, იგი მხოლოთ თავის თავს ატყუებს. ხოლო როცა ეს საჯაროთ გაზეთის ფურცლებზე გამოაქვთ, ჩვენ ვალდებული ვართ გამოვამჟღავნოთ მისი ბურჟუაზიული და რეაქციონური ხასიათი.

ფ. მახარაძე.

სხეცა და სხევა ამბებში.

ს. ხურვალეთი (გორას მახრა). 15 მარიაშობისთვეს, ასე უშუაღდე იქნებოდა, რომ ს. მამაცაშვილის სახლთან აქაური წითელი რაზმელები შეიყარენ. სულ სამოც კაცამდე იქნებოდნენ. მათ შორის გლეხებიც იყვენ. მიზეზი ამ შეკრებისა ის იყო, რომ ამ სახლში დროებით დაბანაკებულიყო „ქეთილ-შობილთა“ შავი რაზმი ანუ, როგორც ყველგან ეძახიან, თავდა-ახანაურთა მილიცია. აქ იყვენ ზ. აბღუშელი-შვილი, ა. ჩუბინაშვილი, გ. ორჯონიკიძე და სხვანი. წითელი რაზმელებს მათთვის იარაღის წართმევა უნდოდათ. მაგრამ მილიციონერებმა, გამოირყეს რა სახლის პატრონები, ჩაიკეტეს კარები და სასროლათ მოემზადნენ. კარზე მოფთ მშვიდობიანათ სურდათ საქმის დაბოლოება. ამიტომ ერთმა გლეხთაკანმა, მიხაკო ატენელმა სთხოვა წითელ რაზმელებს, იარაღი არ ეხმართ; თვითონ კი გაემზავრა მამაცაშვილის სახლის სამხარეულოსაკენ. შევიდა თუ არა ოთახში, კარზე დიდი ხმაურობა მოისმა; არ გასულა სულ ხუთი წუთი, რომ ამ ხმაურობას ზედ თათის გრიალიც მოყვა...

როგორც შემდეგ გამოირკვა, მილიციონერებს და კერძოთ აბღუშელიშვილის ჯერ უშვერის სიტყვებით გააოგლანდა ატენელი და შემდეგ ებრაძანებინა: „დახვრიტეთ ეგ ხალხის ამჯანყებელი!“ ამ „სასახელო“ განაჩენის სისრულეში მოყვანა ჩუბინაშვილმა იკისრა და ატენელს ოთხჯერ თოჯი ესროლა, რომელიც იმავე დროს გაკავებული ექირა მილიციონერს ორჯინიკიძეს. აბღუშელიშვილი ამითაც არ დაკმაყოფილდა: მისი ბუნება უფრო მეტ სიმკაცრეს ითხოვდა ამ საქმეში და უბრაძანა თავის „ქეთილ ქვეშევრდომთა“ თავი მოეკვეთათ ატენელისათვის. ატენელი, უკვე ფერმიხდილი და სულთ-მოპარძაი, შეხვეწნია, „თავს ნუ მომჭრით, მე ამ ოთხმა ტყვიამაც კარგი დღე დამაყენო!“ ამის შემდეგ ა. ჩუბინაშვილს ტახტის ქვეშ შეეგლა წიხლის ცემით ატენელი.

რასაკვირველია, მილიციონერებს შეეშინდათ შურის ძიებისა და სროლა ასტეხეს ოთახიდან. ესროდნენ წითელი რაზმელებს...

*) ეს რაღაც არ ეკარება ავტორის ზევით მოყვანილ აზრს, რომ ქართულ მუშებს საკუთარი მიწები აქვს სოფელშიო. მაგრამ ასეთი წინააღმდეგობა პირველათ როდია ბნ ივ. გომარათელის ნაწერებში.

გაიგეს რა ეს ამბავი გლეხებმა, მაშინვე შეიკრიბნენ ამ ბრძოლის ველთან; მაგრამ... გვიანდა იყო... მილიციონერები გაპარულიყვენ, გლეხები მისცვიდნენ სახლს და ერთიანათ აიკლეს; ხოლო საბრალო ატენელი ხელში აყვანილი გამოიყვანეს კარში. საბრალოს დარჩა დედა, ცოლი და სამი პაწია ბავშვი...

— 2 აგვისტოს რკინის გზის სახელმწიფოთან მოჰკლეს უფროსი მუშა ცეპკინი. მკვლეელი მიიმალა.

— სოფ. გურჯაანში სტრატეიკებს სოფლელებთან შეტაკება მოსვლიათ. ერთი გლეხი მოუკლავთ, ხოლო მეორე მძიმეთ დაუჭრიათ.

— სოხულის ადმინისტრაციას, „ჩერ. ვესტ.“ სიტყვით, სამართალში მიუკთა ადგილობრივი მცხოვრებნი რიცხვით 20 კაცი, რომელთაც ამას წინადა, როგორც ჩვენმა მკითხველებმაც იციან, სოხუმში ქურდები სახალხოთ გაასამართლეს. სამართალში მიცემულთა რიცხვში ზოგი საზოგადო მოღვაწეც ურევია თურმე.

— ქ. პიატიგორსკში პოლიციას იარაღის საწყობი აღმოუჩნია. უპოვიათ ორი ყუთი ბერდანის თოფები და მრავალი პატრონები. დაუტუსაღებიათ ერთი სომეხი.

— ქუთაისის გუბერნიის მცხოვრებთ ვაზ. ლომიასა და ალ. შურგაიას, რომელთაც ქ. ფოთში ენდარმის უნტერ-ოფიცერის მოკვლა ბრალდებათ, კავკასიის ნამესტნიკის თანაშემწის ბრძანებით, სამხედრო სასამართლო გაასამართლეს.

— როგორც სოხუმიდან იწერებიან, იქაური ციხიდან ექვსი ტუსაღი გაპარულა.

— ქუთაისიდან დღემით იუწყებიან: 24 აგვისტოს აქაური საოლქო სასამართლოს არქივი გაძარცვეს. წაიღეს ორმოცამდე რევოლვერი და სხვა იარაღებიც.

— ბაქოს გუბერნატორი იუწყება: შერიგების შემდეგ სროლა ისევ ატყდა. ესროდენ გენერალ-გუბერნატორის სახლსაც. ბალახანაში არტილერია მოქმედებდა. ნავთის ქარხნების მომეტებული ნაწილი გადაიწვა.

— ბაქოში მომხდარ სისხლის დგრის ამბების შესახებ კავკასიის შემდეგი დებემა მოუვიდა: ბალახანასა და შავ ქალაქს ცეცხლი აქვს მოდებული. პოლიცემისტრის სამჯერ ესროლეს. თათის სროლა ღამე ისევ გაძლიერდა.

— მანთაშევის კანტორამ დებემა მიიღო, რომ საბუნჩასა, ბალახანასა და რომანაში ყველა „ვიშკები“ გადაიწვარა.

— თიანეთის მახრაში ქისტების ასალაგმად გამზავრებული ჯარი მისულა სოფ. შატილში და, როგორც გვატყობინებენ, სოფ. მითხოს მთასთან ქისტებთან დიდი სროლა ჰქონია. ჯარს მხოლოდ რამდენიმე დღის შემდეგ მიუღწევია მითხოში, რომლის მცხოვრებნიც ჯარის მისვლამდე სხვაგან გახიზნულან

— ოზურგეთში დაბანაკებული ჯარი აბარგულა და წასულა. იმის მაგივრათ დრი ბატალიონი პლასტუნები გადმოჰყავთო.

დაზა-სოფლის ამბებში

ქ. ბაქო. საწყაღი „ბიურაკრატია“... დღეიკი და მუღამ სრულ განცხრომასში შეოფი ის ამ მოკლე ხნის წინათ შედღურათ დაუშრება მთელ სახელმწიფოს: მას არ აწუხებდა ხალხის კვენს-კაება, არ აწუხებდა ხალხის განთაღებისა და კეთილდღეობისათვის ზრუნვა;

მას არ აზნებდა მუშა ხალხის არეულობა. არც ერთ „ბურჟუაზიის“ არ მოაგონებდა, რომ სსკრო უფილიფის და შეძლების გვართ სამსახურა არ გაეწიოს ბურჟუაზიისათვის. და მოუხედავთ ასეთი კეთილსურებისა, დღეს, ბურჟუაზიაც თბობილია ჩაუღვა ბურჟუაზიას და სხვებთან ერთად გაიძახის: „ძირს ბურჟუაზია მთავრობისა“—ო. მართლაც, საქმით ჯერ არაფერი საბაში არ შეიძლება იმას, მაგრამ ეს უარყოფილი „რესოლიუციები“ ფრად დამაფიქრებელია. განა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ცალკეული კლასიც უმეყოფილო უფილა დღევანდელ წიბილების და მომავალი დემოკრატიული წიბილების მოტრფივალა? განა „რესოლიუციები“ ისინი ზარბაზნებს, კრებებს, სიტყვის, ბუჭვების, კავშირის, გაფიქვის თავისუფლებას არ მოითხოვენ? სყოველთაო, ზარბაზნი, ფარული და უფილსთვის სწორი საარჩევნო უფლება ხომ იმათაც მოითხოვენ? მამ რად დარჩენილა? გვიღვის, რომ ორივე მხარე-დამხრე კლასი ერთი მიზნისაკენ მიაცივრდებიან. დღეს ორივე კლასის სურვილი ერთი უფილა და, შეიძლება, ამ ზოლიტიურ მიზნის ეკონომიური განსეთილებაც კი ჩაუქვრავა.

მაგრამ, განა ეს ასეა?

შენ კარგათ იცი, ჩემო მეითხელო, თუ როგორაა ეს „ერთობა“: ან რამდენად შეესაძლებელია ცალკეული კლასისათვის თავის გამყოფიფილთან შეერთება, ისეც კარგათ იცი, თუ ვისთვის უფროა ეს ხელსაყრელი. იცი, რომ მამინ, როცა თანამედროვე წიბილების გერა—მუშა იბრძოდა და იბრძვის, ბურჟუაზია — თანამედროვე წიბილებს განიბიარებელი შვილი—თფილს და ელექტრონიტ გილაქდაქუელ დარბაზებში ბჭობდა და მხოლოდ „რესოლიუციები“ ეხმარებდა, „სყოლი“ საქმეს, ბურჟუაზიას არ უფინის ეკონომიური ბატონობა, მისი სურვილა ზოლიტიკურათაც გაბატონდეს, ბურჟუაზიის სურვილიცა დემოკრატიული წიბილება (ეს მისი იდეალა) და ვინადაც იცის, რომ ჭრეკრობით ამისთვის იბრძვის მშრომელი ხალხიც, ის ამოგვარა მას უკან და სხვისი სელით ცილობას ეკლემში ვარდის მოკრეფის. და აა ბურჟუაზია და მისი დილოლოკემი მშრომელ ხალხს თავს უგატუბუნენ. მაგრამ ეს მანამ-ღის, სინამ საზოგადო ზოლიტიკური საქმე კეთდება და ჩავრული ხალხი თავის საკუთარ მოთხოვნილებას არ წამოუყენებს; აქ კი არ დაიუნის გაუძაღარი კაბიტალისტი ევსტი გამოგრას ადამიანურ უფლებისათვის მებრძოლს.

ამის მაგალითები შენც ბევრა გეცოდინება, მეითხელო; მიმოხედე ირგვლივ და კვლავ ბერს დანახავ. მე კი მინდა შენი უურადლება ერთ იმათაგანზე შეკვირვო.

დიდის რიხათ აღაზარებენ მამსწინათ ბაქელი ნავთის მწარმოებლები. „რესოლიუციები“ „რესოლიუციები“ გამოქონდათ, „სიტყვების“ სიტყვებზე აბაღენ.. ანეერი ბ. სტისოვი ისე გაიტაცა ამ გარემოებამ რომ ზარბაზნი გამოესრედა მუშებს. მისი მოხსენება „**Два слова о послѣднихъ двухъ рабочихъ стачкахъ въ гор. Баку**“ აღტანებით მიიღო ათასმა კაცმა, და საზოგადოების უმეტესობა მწარმოებლები და წვრილი ბურჟუაზია იყო, არვის; იქ უფილს, არ გაკვირებია, რომ „ბატონეული“ ინფინერი მუშებს გამოესარჩილა. ეს კი არა, შესანიშნავი „რესოლიუციები“ გამოიტანეს, „მივადეთ“ რა მსიდელობამთი—სწორდენ სხვათა შორის ისინი, რომ არსიულ თანამედროვე ბურჟუაზიულ წიბილებში შეხლდუა ზარბაზნების თავისუფლებისა, აღარაღვა კრებების და კავშირების, სიტყვის და ბუჭვების და გაფიქვის თავისუფლებისა ხელს უშლის მუშა ხალხს, რომლის რიცხვი რამდენიმე ათასია ბაქოს რაიონში, მთავარაზრავის თავის კასტინზე..

რომ უფლებების მინაჭება საზოგადოების ერთ ნაწილისთვის ხრულია ეწინააღმდეგება თვით თავისუფლებას, ესდებით, რომ სსკროთა მწვევა ხალხის წარმომადგენლები, რომელნიც არჩეული უნდა იქნენ საყოველთაო, თანასწორო ზარბაზნი და ფარულ ქსიტის ურეს საშეაღებით, ისეთ განხიების დასადგენათ, რომელიც უხრუნ-

ველოფის ხალხის სიტყვის, ბუჭვის უფილა ენებზე, რწმინის, კრების, კავშირის თავისუფლების, რაცა... საშეაღებას მინცემს მუშა ხალხს ბურჟუაზიის ბაქის გარეშე გადაწყვიტოს მუშათა კითხვა. ფიქრობთ, რომ ეს რეფორმა, და მხოლოდ ეს, უხრუნველ—უფილს მუშისათვის საშეაღ ქარას, ხოლო მწარმოებელს კი დაარწმუნებს რომ შესაძლოა წარმოების განვითარება“ („Право“) № 15).

ეს ის დრო იყო, როცა მთელი ბაქო ჯერ კიდევ ვერ გამოკრეულიყო საშინელ თებერვლის დღეებიდან. ცხოვრებას სელ სხვა ელფერი ეღვა და მშრომელი ხალხიც, თავსარდაცემულია ამ მოულოდნელ სისხლის დვრით, შიბობდა კვლავ არ განმორბეულიყო საშინელი დღეები. მართლაც ბოლიტი ავილა, მაგრამ მოთმინებით სავსე, ის უღვა თავის დაზვას თუ საბურღავ მანქანას და მუშაობას განაკრბდა... დიორ სყოველია მრეწველისთვის მორჩილი მუშა და აა ბაქოელ მრეწველთაც არ დააშურეს ამ „სიწინას“ დროს ერთი თფილი „რესოლიუციები“ შეეხინო სიტყვები იყო! ხოლო საქმე... საქმე კი რა თქმა უნდა, თავის სისარგებლოთ მართეს. თებერვლის შავმა დღეებმა ერთი კარგი გაკეთილი მისცა იმათ: მართლაც ახლა თათრობა მარტო სომხების ფელტრავენ, მაგრამ საკმარისი ვისარგებლოთ მათი უხრუნობით და აუნინათ მათ, რომ სხვებაც არიან არა კეთილსამელონი, საკმარისია აუხსნათ, რომ მუშების „ბუნტობა“ და გაფიქვები უგანხობა და ისინი ჩვენც გაკვირვებს მფარველობას. აქ კი სიტყვა და საქმე ერთი შეიქნა. მთელ ბაქასანას და ბიბი-ეიბათს (ბაქოს მადამიბია სდაც უმთავრესთ ცხოვრობს მუშა) მოეღვა „შავი რაზმი“. დღეს „შავი რაზმი“ და „სხულოგანი“ ჩვეულებრივი მოვლენა რუსეთში და შენ, მეითხელო, კარგათ იცი მათი დანიშნულება: „მათ უნდა მოხმონ უყოველი უგანხობა და „ამობხება“; მათ სასტიკით უნდა დასაჯონ უყოველ არაკეთილსამელო ზირი; და აი ეს სხულოგანი, შეიარაღებული თოფ-ბურღავებით, გამოეყოფილა ბაქოს მანების და ქარხნებში. დანახავენ თუ არა „საქტე“: ძირს (მათი აზრით ხომ ეფილა საქტეობა) ქარხნის ახლო, მივარდებიან, ჯერ ჯიბეს გახრევენ, მერე მიბეჭვენ და მკვარცხელს გაუშეებენ; სდაც ოთხ-ხუთ კაცს დანახავენ თავმოკრის, ისინიც იქვე არიან და „კანხის“ სახელით დაშლას უბრძანებენ. ამ მხრე იმათ კიდევ გადაჭარბეს ნამდვილ ზოლიციას და ახლავიკითხოთ: ვინ გამოაწყო ეს „შავი რაზმი“: ბაქოში? ეს ჩადინეს იმ ნავთის მწარმოებლებმა, რომლებიც ამ რამდენიმე თვის წინათ ადგილობრივ აღმინსტრაციას „შავი რაზმის“ შედგენაში მიტუნებდნენ მაგრამ დღეს რაკი ეს „რაზმი“ მათ ანტრესებს გამსახურება, იმათ არამც თუ სელი შეუწვევს იმის ცაღიკრებას, ოფიციალური ნებართვაც გამოითხოვენ ამ „რაზმის“ ანუ როგორც თვითონ უწოდებენ „მილიციის“ შესანახათ. ამ დღეებში ნებართვაც მიიღეს. (განა ასეთ „სიმამტიორ“ საქმეზე ვარს ეტოვება). როტ-მოდლის საქმეების გამკეს ბ. ფიკელს გამოუჩანაშეობა, რომ ამ მილიციის შენახვა საზოგადოთ ნავთის მწარმოებლებს დაუფლება ხუთასი ათასი მანეთი წლიურათ; და ეს მამინ, როცა ბერ ქარხნებში სასმელი წყალიც არ მოეძებნა მუშებს!

ეს კაა, რომ სიტყვის და ბუჭვის თავისუფლება მწარმოებელთათვის უფრო საშიში აღმოჩნდა. ვაზ. „ბაქო“-სათვის, მაგ., სრულიად საკმარისი არ უფილა რამეცა ცნსურა, სინამ ის ქვეინის სინათლეს დანახავდეს. ვაზ. „ბაქო“ ბერ ადგილს უმთბას მუშათა კითხვასო, აღაზარებენ ამ დღეებში ერთ სხდომზე მწარმოებლები. და სსკროა წინადღება მისცნეთ რეაქციას ენა დაამოკლასო. „ოჰ რომ შესაძლებელი იფილა, ბრძანა ბ. სტისოვმა, სხენებულ მოხსენების ავტორმა, კენერად-გუბერნატორმა უნივლებით „ბაქოს“ რეაქციას და სმას გაგვიმრედიდით; მაგრამ უფიღვრება. ესაა, რომ ეს გაკვირვანი, მიფილი რუსეთის კავთება უბათ აგვიდებინა!“..

ნათქვამიც საკმარისათ მამობას, თუ როგორი სურვილებით უფილან გაიტანებული მწარმოებლები და მათი დილოლოკემი, რო-

ცა „რეზოლიუციებს“ სწორედ და თავისუფლებასე დადებენ. და განა ეს განაკვირავს?

P. S. აქ გავიხსენებო დაიწყო. ჭერ-ჭერობით გაიფიქრეს: ტრამვაის მუშები, ნათ სადგურები, „კუკუა“-ი და „მერკური“ „კასპი“ და „ხადადა“ და უკვლას სტამბები.

სოფ. კავთის-ხევი. (გორის მაზრა). ადგილობრავმა გლეხებმა შეძლეს მოთხოვნა და წარუდგინეს შემამულები:

- 1) ტუის უფასოთ სარგებლობა ოჯახის საჭიროების დასაკმაყოფილებლათ;
- 2) ნადვლები გლეხების საკუთრებათ გამოცხადება.
- 3) რაც შეეძლოს შემამულებების მიწებს, დალათ უნდა მიეცეს მოსავლის მართვა (წინეთ შესამუდს ვახდით).

გარდა ამისა აუთ ავრთუვე ხუთი წვრილმანი მოთხოვნები. მესამე მუხლში მოთხოვნილია მოთხოვნა შეეცება ამ მამულებს, რომლებსაც 10 დღეებზე მეტა სხნავი მიწა აქვს. ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილებასე წინააღმდეგობა მხოლოდ ორმა შემამულემ გაგვიწია, სხვებთან კაბ: სუკარელიძემ და გიგო თანხმდებლმა. თუმცა სრულათ ვერ გავიმარჯვეთ, დღეობიდან ახლა შეეჭვებო უნდა წაიღონ, მაგრამ ჭერ-ჭერობით ამითაც დაკმაყოფილებით.

ამ ნაირათ სხვათ დროებით მანც ადარა გვეჭინდარა და ჩვენც ხალხიანათ შეუდექით საქმიანობას. 11 მარამობისთვის კი უფროც გამოჩნდა კომისია. რომელსაც უნდა გამოეკვლია, ის, თუ რა ზარალი მიუყენეს შემამულებებს გლეხებმა, კომისიას თან მოჰყვა ხუთსამდე სხვადასხვა და უახსრუსი. მოინდომეს ხალხის შეკრება, შეგვარდევს ძალათ ოთხი სოფლის მცხოვრებნი: კავთის-ხევიდან, წინარეხიდან, თელავიდან და ქვემო ხანდაციდან და გარშემო ჭარი შემოგვარტყეს. დაიწყეს ჩვენი გვარების ჩაწერვა, მოკაითხეს კანები, რომლებიც თვითონ უვლათ ჩაწერილი, მაგრამ ვერ აღმოჩინეს. მერმე მოგვხარდეს სახელმწიფო გარდასახდებო: და დაკვირვებენ წინააღმდეგ შემთხვევაში დატუსაღებულბო იქნებოთ. ვიუვით ამ ეოფაში სამი დღე და სამი დამე, მშობრ-მწერვალი, რადგან საჭმლის მოტანის ნებას არ აძლევდენ ჩვენ ცოლ-შვილს: თანაც განუწყვეტლივ წვიმა. მერმე იძულებული შევიქნით დავთანხმებულვით ვით ამათ წინადადებაზე, ე. ი. რაწდენიმე კაცი უნდა წასულიყო ფულის მოსატანათ, ამათ თან უახსრები გაუოლეს, და არ გავგანთავისუფლეს მანამდის, სანამ ფული სრულათ არ გავმოგინეს.

ბრწინავლუ თავადები კი ერთობ გამოცხადდენ და ენა წუღიანათ მოიხსენებდენ ვითომდა გლეხების მიერ მიუყენებულ ზარალს. სხვათა შორის ერთმა ახნაურმა გ. მადლავამ (ეს ახნაური ერთ დროს სარაკვის ქარხანაში მუშაობდა დღეობ მუშათ), აჩვენა: ჩემ ტუეში ბაღახი მოაძიესო (მატარა ჩირგვებიანი გორა აქვს); და ამ ზარალისთვის 30 თუმნით დააჯარიმეს სოფელი, რომელიც ორი კვირის შემდეგ გადახდალ უნდა იქნას.

კავთისხევილი ტეტიბა.

ქიზიუი. გორის მაზრას არც სიღნაღის მაზრა ჩამოწას; მარ-თლას თავად-ახნაურთა მიღებია არ დაუარსებიათ, მაგრამ სო-გურთა თავად-ახნაურები არც აქ აკლებენ თავგასულბას, რასაც ცხდათ გეომეტრიებს შემდეგი შემთხვევა.

შეათავის ერთ მშვენიერ დღეს მე და ჩემი ერთი ამხანაგი გავმგზავრენით სოფ. ვეჯინში: გზათ შევარეთ სოფ. ბაკურციხეში, სადაც მე ხშირათ დავიარებო ჩემს ნათესავებთან; რადგანაც მე ნათესავთან შევლას მინდოდა, ამხანაგი ჭიშკართან დავტოვე. როცა მას დაუშორდი, შევამჩნიე ვიღაც უხეირო ადამიანი, რომელსაც მისიხანება ეტობოდა სახელებად; მისვლისთანავე შეათხა, თუ ვინ ვიუვო, ან ვინ იუვენ ჩემი ნათესავები და შემდეგ ბრძანების კი-

ლოთი დავგვიღოდა: „მე კინაზი რამან ვახნაძე გიცხადებო, რომ დღეის შემდეგ ჩვენ სოფელში ფეხი არ დადგათ, თორემ я васъ вздую-ო“. მე ვუხასხესე, რომ ასე უსასუთოთ ლპარავი და კიდის ცხის გადაღობა არ შეიძლება მეტოქი. „კინაზმა“ გვითხრა: „Вы ходите по селениямъ, бунтуете народъ и разбрасываете прокламаціи-ო“.

მე მინდა ვეთხრა მათს „ბრწინავლებს“ თავად რამან ვახნაძეს: ჭერ ბირველი, რა უფლება აქვს, რომ ის გზაში გადაუღებს ვისმე. მეორე, დასახელის რადის ან სადა მნასეს ან იმან და იმის მავარაზა „კინაზებმა“, რომ მე ან ჩემი ამხანაგი უჭბადებდით ხალხს ან კარგს ან და ან მავნე აზრებს, და მესამე, როდის ან სად იბოგეს ჩემ ხელში ბროკადამტეობა და რატომ მამან არ დააჭერინეს ჩვენი თავი? ერთი მიბრძანეთ, განა ამისთანა ცილის წამება შეიძლება? მე ამითი მსურს ვამცნო „მათ ბრწინავლებს“ თავადს რამან ვახნაძეს, რომ თუ იმან ერთი ბეწვის ოღენა სინიღისი და ზატოისნება მოეპოება, ამისხნას: რა საბუთათ მიკრძალავს იგი ნათესავებთან მისვლა-მოსვლას და უბე თუ მან ვერ წამოაყენას ამის დასამტკიცებელი საბუთა, მამან ვთხოვ ზატოე-მულ სასოცადებობას დასდოს თავისი მსჯავრა კინაზ რამან ვახნაძეს და მის მცხავს ვაჟ-ბატონების მოქმედებას.

მეზავრი.

სოფ. კურდღელთაური. (თელავის მაზრა). რამდენჯერმე ანდა ამ სოფელს უახსენებია სტუმრობა; ხან შემამულებმა გადადეს, ხან მაზრის უფროსი აუენებდა უკან ბრძანებს, ეტები ამ დროს განმავლობაში მოინდოვს როგორმე კრძანებითან თავადები და გლეხები. მართლაც ამ ცოტა ხანში მოხდა მათი შეთანხმება, მაგრამ უვლასი კი ვერა. დარჩა შეუთანხმებელი ოთხიოდ კომლი-მეშამულე და აი ამის გამო 17 ამ თვეს, დღეის 10 საათზე გასწიეს უახსრუსებმა კურდღელაურისკენ.

სრუეშო გადე ის არას, რომ ისინი ჩაუდებთან არა მთელ სოფელს, არამედ ამ გლეხებს, რომელთანაც აქვთ საქმე შემამულებებს.

ამას წინათ მოხსენებულბო იყო („მოგზაურა“ № 30) თანეთის შესახებ, რომ 2 მარამობის თვეს, დამის 12 საათ უფრად ჭარი გაიწვიოს. როგორც შემდეგ გავაკეთო, — ჭარის გაწვივის მაჰეზო ეოფილა ის, რომ ქისტები დღეობიან ფშავ-ხევსურებს და თითქმის ჰუკლიათ.

მ. ს.

რ უ ს ე თ ი ს ქ რ ო ნ ი ე ა .

24 ივლისს ქალაქ რველში მუშებს დიდი დემონსტრაცია მოუხდენით. ქალაქის ერთ ერთ ნაწილში თავი შეუტრია 3000 მღე მუშას. ოთხ-ხუთ ორატორს მხურვალე სიტყვა წარმოუთქვამს. კრებას გადაუწყვეტია მოითხოვონ დატყვევებულ მუშა-ამხანაგების განთავისუფლება და შემდეგ მთელი ყრილობა ქალაქისკენ წამოსულა. გზაზე მათ პოლიციელები და კახაკები დახვედრიათ, 300 მღე კაცი გაუშვიათ და დანარჩენისთვის გზა შეუკავებიათ. მუშები ასეთ ძალიანმოკლბო ძლიერ აულღებებია და კახაკებისთვის და პოლიციელებისთვის ქვა და რევოლვერები დაუშენიათ. უფრო ახლო მახლო სახლების ფინჯრებიდან ისროდენ. დაქრალია კახაკთა ერთი ოფიცერი. ერთ მუშას პოლიციმისტერისთვის ისე მძლავრად დაურტყვის ფეხში კეტი, რომ ცალი ფეხი ორ ალაგის გადაუმტვრევი და მეორეც კარგა დაუზინებია. აგრეთვე სახემოც მოხვედრია პოლიციმისტერს რამდენიმე ქვა. ხალხი როგორც იყო გაფანტეს, მარა ვერც ერთი დემონსტრატთავანი ვერ დაქირეს. ამბობენ 24 ივლისს ნახევარი წლის თავი შესრულდა მის შემ-

დღე, რაც რველში პირველათ ესროლეს თოფი მუშებს და სწორეთ ამ დღის ასანიშნავათ გაიმართა თურმე დემონსტრაცია. (იპ.)

30 ივლისს ბელოსკოკში საზარელი ამბები მოხდა. საღამოს 4 საათზე, როცა მრავალი ხალხი სეირნობდა ქუჩაზე, მოისმა აფეთქების ხმა და შემდეგ თოფის გახშირებული სროლა. ძალზე შეშინებული ხალხი მაშინვე დაიფანტა. ათასი, ერთი-მეორეზე საშინელი, ხმები ვრცელდებოდა ქალაქში. ცოტა ხანს შემდეგ გამოიკვია, რომ ერთ-ერთ ქუჩაზე პატრულისთვის ბოძები უსვრიათ და სამი საღმთი დაუქრიათ. პატრულსაც სროლა დაუწყია და აქედან დაწყებულა საშინელება. სროლა ყველა ქუჩაზე გაისმოდა და მოქალაქეებს არსად შეეძლოთ თავის შეფარება. საღამომდის 50 მოკლულს მოუყარეს თავი. ერთ ეზოში ნახეს მოკლული ბერი-კაცი. ბევრი თავიანთ შინ, ოთახებში მოკვლა ტყვიას. ერთ სახლთან იპოვეს მოკლული ქალი, ბერიკაცი და ბავშვი. ებრაველთა საავთმყოფოს უკან ეზოში 31 ივლისს მოკლულთა გვამები იყო დაწყობილი. კიდევ ძვეს 70 წლის მოხუცი თავ-გატეხილი და გასისხლიანებული. გვერდით ქალის გვამი ძვეს სულ შთლათ სისხლში მოსკრილი, თვალები დია აქვს. შემდეგ ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც შუბლში მოხვედრია ტყვია და ასე 15 მდე მოკლულია ჩამწყვიტებული. მხოლოდ ორი ახალგაზრდა კაცია ამით შორის დანარჩენები სულ მოხუცებულები და ქალებია. შიგ საავთმყოფოში 10 მოკლულის გვამი აწყვია; ესენიც სულ მოხუცებულები, ქალები და ბავშვებია. 4 საათზე უკვე 50 მდე ავიდა მოკლულთა რიცხვი მარტო საავთმყოფოში, ბევრი სხვა საავთმყოფოში ასვენია, ასე რომ სულ 100 ზე მეტი იქნება მოკლულთა რიცხვი! დაპრილებს კი თვლა არა აქვს. საავთმყოფოები საესვა დაქრილებით. ისმის განუწყვეტელი კენესა, ტირილი და გოდება დაქრილთა და დასახიჩრებულთა. ქუჩები სისხლით არის მორწყული. ხშირათ ტენის ნაშხეფებიც შევხვდებით. (იპ.)

როგორც რიგის გაჩეთები იწერებინან, გლახთა და მუშათა მოძრაობა პრიბალტიის მხარეს თან და თან მიჰნავარდება. ალაგ-ილაგ უწყისიყვამ ნამდვილი აჯანყების ხასიათი მიიღო. გლახთა და მემამულეთა შორის ურთიერთობა მეტის მეტათ გამწვავებულია. ლიფლიანდიაში ნამდვილი ბრძოლა მომხდარა გლახებსა და კაზაკებს შორის. ორივე მხრით ბევრი დაუქრიათ და მოუკლავთ. „პრაგო.“

პრიბალტიის მხარეში, როგორც იყო, მუშებმა თავისი გაიტანეს და ახლა ყოველ დღე თავისუფლათ მრავალ რიცხოვან კრებებს ახდენენ. კრებებს ხან და ხან პოლიციელებიც ესწრებიან, მარა ვერაფერ ზომებს ვერ ხმარობენ ასაკრძალავათ. ორატორები თავისუფლად დაპარაკობენ თანამედროვე კითხვების შესახებ. დემონსტრაციებიც ჩვეულებრივ მოვლენათ გადაიქცა. (იპ.)

როგორც ვახ. „რუსი“ იუწყება, ხმები პოლიტიკურ და მნაშევთა ამნისტიის შესახებ საფუძველს მოკლებული არაა. ვახუთის გაუგია რომ აზრათ აქეთ გაანთავისუფლონ ის პოლიტიკური დამნაშავეები, რომელნიც ადმინისტრაციული წესით არიან დასჯილნი და დატუსაღებულნი. ბევრ საზოგადო მოღვაწეს, რომელნიც აქამდე იძულებული იყვნენ საზღვარ გარეთ ეცხოვრათ ნება მიეცემათა რუსეთში დაბრუნებისა.

მოსკოვის გუბერნიის საერაობა სამმართველოს თავმჯდომარე

მარეს შემდეგი აზრი გამოუთქვამს სახელმწიფო სათათბიროს შესახებ: „მე იმ შეხედულების ვარ, რა შეხედულებასაც მთელი ერობაა. დღევანდელი სახელმწიფო სათათბირო კარგს არაფერს გვიქადის. ეს არის ხალხის წარმომადგენლობა უხალხოთ, რადგან მუშები და გლეხები გამორიცხული არიან. პირველი ალაგი სათათბიროში მაზრების წვრილ მრეწველებს არგუნეს, რომელთაც რუსეთის პოლიტიკური ცხოვრების იწინარ გაეგებათ.“

რაც შეეხება ინტელიგენციას, ისიც ხომ სრულიად გამორიცხულია. მაშვილა გვეყოლება სახელმწიფო სათათბიროში? მეწერილმანვე შედუქნებები. ამას ქვიან ხალხის წარმომადგენლობა! ექვი არ არის, რომ ასეთი მდგომარეობა უსათუოთ საშინელებას და უბედურებას გამოიწვევს.“ (P. A.)

სევესტოპოლის საზღვაო—სასამართლომ „პრუტისა ბრალდებულ მეზღვაურთაგან უდნაშაულოთ სცნო 15, დახვრეტა მიუთაჯა ოთხს, დანარჩენებს სხვა და სხვა ვადის კატორგა გადაუწყვიტა. (იპ.)

2 აგვისტოს პეტერბურგის სამხედრო ოლქის სასამართლოში გაირჩა საქმე ფინლიანდიელი პროკოპესი, რომელმაც სასიკვდილოთ დასჯრა ჟანდარმის პოდპოლკოვნიკი კრამარენკო. პროკოპესს ჩამოხრჩობა გადაუწყვიტეს. (P. O.)

ვარშავის სამხედრო სასამართლომ სიკვდილით დასჯა მიუთაჯა დავით კრაუზეს. სასამართლოს გადაწყვეტილება უკვე მოიყვანეს სისრულეში. (H. ჯ.)

მუშა ვასილიევმა მოკლა ოკოლოტოჩნიკი, რის გულიათვის მას სიკვდილით დასჯა გადაუწყვიტეს. დამნაშავის დამცველებმა სასჯელის შემსუბუქება ითხოვეს, მარა მათი თხოვნა უყურადღებოთ დასტოვა უმაღლესმა მთავრობამ. (რ.)

9, 10 და 11 აგვისტოს ვარშავის ვახეთები არ გამოსულა. 11 აგვისტოს ვარშავასა და ვარშავის მაზრაში ომის დროის წესები შემოადეს (რ. ვ.).

ყაზანში, სადაც 100 ათასზე მეტი მცხოვრებია, ამომჩრეველთა რიცხვი 1400-მდეა (რ. ს.).

„რუს. ვედ.“-ის ცნობილმა სამხედრო მიმოხილველმა ს. კ—მ (ვ. მიხაილოვსკიმ) სამართალში მისცა აპატრიოტულა ვახუთის დენა-ის რედაქტორი ბერგი, რომელმაც მიხაილოვსკის მოალაატეობა და იაპონიის მომხრეობა დასწამა (რ. ს.).

ლიბავის სამხედრო სასამართლომ 11 აგვისტოს აჯანყებულ მატროსების საქმის ვარჩევა დაასრულა. სასამართლომ 8 კაცს ჩამორჩობა გადაუწყვიტა, 19 კაცს კატორღაში ვახუნა 4-დან 10 წლამდის, 1—დისციპლინალურ ბატალიონში ვახუნა სამი წლით, 2—სამხედრო სატუსაღოში დაპატიმრება, 28—1 დლით დაპატიმრება! 77 გამართლეს, 1—მოკვდა (რ. ო.).

ადმირალ ნებოგატოვის ესკადრის ყველა აფიცრები დითხოვეს სამსახურიდან. როგორც ვიცით, ეს ესკადრა იაპონელებს დანებდა. (რ. ს.).

11 აგვისტოს პეტერბურგის საოლქო სასამართლოს დარბაზიდან გაიქცა პოლიტიკური დამნაშავე ლუბინინი. ბრალდებული დარაჯებს მოსამართლეებთან მიჰყავდათ. უცებ ლუბინინი მობრუნდა, თვალის დახამხამების უმალ ერთ სალდათს ხმალი ამოაძრო ქარქაშიდან, ორივენი დასკრა და გაიქცა. სალდათებიც გამოუღდენ. გასაველ კარებთან ხმალი გადაადგო, დამშვიდებული ნელის ნაბიჯით გავიდა ქუჩაში: ლუბინინი უქუდლო იყო, მაგრამ მერე, როგორც ამბობენ, სალდაც იშოვა ქუდი, დაიხურა და არხეინათ გაუღდა გზას. (რ. რ.).

მთელ პოლონეთს, კავკასიას, ციმბირს, თურქესტანს, ურალისა და ტურგის ოლქებსა და დანარჩენ არარუსებს მომავალ სახელმწიფო სათათბიროში ეყოლებათ სულ 140 დეპუტატი, შიდა-რუსეთს კი—410 (ნ. ვ.).

I აგვისტოს დონის როსტოვში მოჰკლეს ჟანდარმის პოლკოვნიკი ივანოვი (რ.).

შ რ ი ლ რ ი ს ე ნ გ მ ე ლ ს ი.

(დასასრული).

მუშათა მოძრაობამ, რომელიც დროებით შეჩერდა 1848 წლის შემდეგ, მესამოცე წლებში ხელ ახლა იჩინა თავი არა მარტო გერმანიაში, არამედ საფრანგეთშიც, ბელგიაშიც და ინგლისშიც. ეს მოძრაობა, თავის თავათ ბუნდოვანი და დაბნეული, რამდენადაც შეიძლება, განსაზღვრულ კალაპოტში ჩაყენა ლონდონში დაარსებულმა საზოგადოებამ „ინტერნაციონალიზმი“ (1864 წ.). „ინტერნაციონალის“ მიზანი იყო ყველა ქვეყნის პროლეტარათა შორის მუშაობა და ორგანიზაციების შემწევობით შეგნებულ მოძრაობათ გადაქცნა მუშათა გამოუუყვეველ მღვლეარებისა. ენგელსი, რასაკვირველია, ერთი უმთარვეს წვერთავანი იყო ინტერნაციონალისა. 1870 წლიდან, როცა ენგელსი ლონდონში დაბინავდა, მთელი თავისი ენერგიით და ძლიანით შეუდგა საქმეს და ეს დრო სწორეთ ისეთი დრო იყო, როდესაც განსაკუთრებით საჭირო იყო ენგელსის დახმარება, რადგან საფრანგეთის და პრუსიის ომმა ბევრი თავსატეხი კოხვეები წამოაყენა „ინტერნაციონალის“ წინაშე.

საფრანგეთის ამჟერაჲ მოისპო. ზავის ჩამოგდება დასრულდა და რიილისტების ეროვნულმა კრებამ განიზარხა ხელახლა დამზობა რესპუბლიკისა. მაშინ მთელი პარტიე ცერზე დადგა თავისუფლების დასაცველათ. განჰქორდა 1848 წლის ამბავი. წვირღმა ბურჟუაზიამ ჯერ ჩაითრია პროლეტარიატი ბრძოლაში და შემდეგ, თავის მოკავშირეთა ძლიერებით შეშინებულმა უკანასკნლთა ე. ი. პროლეტარიატის ძლის შესუსტება მოინდომა. მაგრამ 1871 წელი 1848 წელი არ იყო და შედარებით შეგნებულმა პროლეტარიატმა თითონ იკისრა პასუხის ვება და საქმეს სათავეში ჩაუდგა. განსაკუთრებული თავგამოდებით, რა თქმა უნდა, „ინტერნაციონალი“ მოქმედობდა. თუმცა კომუნის ოჯანყება „ინტერნაციონალს“ არ დაუწყია, მარა, როცა ეს აჯანყება მის მოახვიეს თავზე, იგი დათანხმდა და თავის თავი კომუნის მომხრეთ გამოაცხადა. ეს საკმაო იყო „ინტერნაციონალის“ მტრებისათვის. კომუნა დამარცხდა და ამით „ინტერნაციონალის“ ბედიც გადაწყდა. ამას დაემატა თვით კომუნის წვერთა შინაური უთანხმოებაც.

* იხილე „მოგზ.“ № 31.

მარქს-ენგელსი და მათი მიმდევარნი მტკიცეთ ადგენ კლასობრივი ბრძოლის ნიადაგს და ამის მახვლვით პროლეტარიატის მიერ პროლიტიკური ძალის მოპოვებას დიდ მნიშვნელობას აძლევდენ. მაშინდელი სოციალისტებისათვის ასეთი შეხედულება ახალი და უჩვეული იყო. იგინი უფრო ადვილათ და შშიდლობიანათ აპირებდენ საქმის გათავეებას და კლასთა შორის არსებულ უთანხმოებას მხოლოთ სამწუხარო შემთხვევით მოვლენათ თვლიდენ. ეს გჯულბრყვილო ხალხი ფიქრობდა, რომ ამ კლასობრივი უთანხმოების თავიდან ასაცილებლათ საკმაო იყო გაერკვიათ კაპიტალისტებისათვის მათი ნამდვილი ინტერესები. მათი „სამოქმედო პროპაგანდის“ სიშვალღბანი მართლაც რომ შესაბრალისი იყო. ასეთ საშვალღბათ მიაჩნდათ მათ მაგ, მხმარებელი საზოგადოებანი, სოციალისტურა კოლონიები და სხვა ასეთი დაწესებულებანი.

მარქსის და ენგელსის მოღვაწეობა იმით არის, სხვათა შორის, დიდებული, რომ თავიანთი თეორიული სოციალიზმი მათ მჭიდროთ დააკავშირეს პრაქტიკულ მუშაობასთან. იგინი მთელი თავისი გონებრივი და სულიერი ძალიანით წინ აღუდგენ მაშინდელი სოციალისტების უტოპიურ სწავლას. მათ ღირსეული ალაგი დაუთმეს პროლიტიკურ მოძრაობას, რადგან იცოდენ, რომ მხოლოთ პროლიტიკურათ გამარჯვებული პროლეტარიატი შეიძლებს საზოგადოებრივი ცხოვრების განახლებას. კერძო პიროვნებათა მოქმედებას მათ წინ დაუყენეს მუშა ხალხის ძალა და ძლიერება. კაპობრიობის მეგობართა განზრახულებათ—კაპიტალიზმის უღელის წინააღმდეგ ბრძოლის ბუნებრივი აუცილებლობა დაუპირდაპირეს.

მარქსის და ენგელსის მოძღვრებამ თან და თან გაიდგა ფეხი მუშათა შორის და არა პროლიტიკურმა სოციალიზმმა თითქო სამუდამოთ დაკარგა ნიადაგი, მარა ისეთ მხარეებში, სადაც შედარებით ჩამორჩენილი მრეწველობა და ადებმეციეობა არსებობდა, ამ უკანასკნელი მოძღვრების მიმდევრებმა კვლავ იშოვეს ნიადაგი ჯერ შეუგნებელ მუშათა შორის. ერთი ნიქიერ წარმომადგენელთავანი არა პროლიტიკური სოციალიზმისა იყო ბაკუნინი. მისი გავლენა „ინტერნაციონალზე“ თან და თან იზრდებოდა და საჭირო იყო შებრძოლება და დამარცხება ბაკუნინის მოძღვრებისა, რომ სოციალიზმი, რომელიც შიშის ზარს და კანკალს გვრიდა ყველა ძველ ჰარტიებს თავისი პროლიტიკური ძლიერებით, შეთქმულთა საიდუმლო „სექტათ“ არ გადაქციულიყო და პოლიტის აგენტთა მსხვერპლი არ შექნლიყო. ამ გვართთ ვაიმართა ცხარე ბრძოლა მარქსსა და ბაკუნინს შორის და ამ ბრძოლამ ბოლო მოუღო „ინტერნაციონალს“. მაგრამ ეს ასეც უნდა მომხდარიყო, რადგან „ინტერნაციონალი“ უკვე სავესებით შეასრულა თავისი დანიშნულება: მუშათა მოძრაობა ყველგან შეგნებულათ გაჩაღდა და ყველა ქვეყნის მუშები შეკავშირდენ ერთმანერთ შორის.

1883 წელს მოკვდა მარქსი. მარქსის სიკვდილის შემდეგ ერთი ორათ პასუხსაგები და ძნელი მოვალეობა დააწვა თავს ენგელსს. თავის უპირველეს მოვალეობათ ენგელსი მარქსის მიერ დაწყებული და ნაანდერძევი შრომის დათაგრებას თვლიდა. ყველაზე უწინარეს მან გამოცხა მარქსის კაპიტალინი I ტომი მესამე გამოცემათ. ეს გამოცემა არის შევსებული და დამთავრებული.

1884 წ. ენგელსმა გამოაქვეყნა თავისი თხზულება „როგორ წარმოიშვა ოჯახი, კერძო საკუთრება და სახელმწიფო“. ამ თხზულებაში მან გააცნო საზოგადოება მორგანის შრომას, რომელიც თავისი საკუთარი გამოკვლევით შეავსო მორგანმა გამოიკვლია ისტორიამდე გავლილი ხანა და იმავე დასკვნამდე მივიდა, რა და კვანდისაც მარქსი და ენგელსი

შიიყვანა სხვა და სხვა გამოკვლევებმა: მან აღიარა მატერი-
ალისტური შეხედულება ისტორიაზე.

1885 წ. ენგელსმა გამოაცხადა „კაპიტალის“ II ტომი.

ერთ და იმავე დროს ენგელსი მარქსის ანდერძსაც ას-
რულებდა და თითონაც ენერგიულათ მოღვაწეობდა. ციური-
ხის „სოციალ-დემოკრატი“; შტუტგაოტის „Neue Zeit“-ში
და პარიზის „სოციალისტ“-ში მოათავსა მან მრავალი წერი-
ლები.

„კაპიტალის“ მე-2 და მე-3 ტომის გამოცემა იყო უკა-
ნასკნელი ნობათი, რომელიც ენგელსმა პროლეტარიატს
უძღვნა.

უკანასკნელი თხზულება მისი იყო წინასიტყვაობა მარ-
ქსის თხზულებებისა კლასობრივი ბრძოლა საფრანგეთში
1848—1850 წ.წ., რომელშიაც მარქსი ამ ხანის პოლიტიკურ
მოვლენებს იმ დროის ეკონომიურ განწყობილებით ხსნის და
გამოყავს დასკვნა მომავლის შესახებ, რაც შემდეგში ბრწყინ-
ვალეთ გამართლდა. ამ თხზულების წინასიტყვაობაში ენ-
გელსმა შესანიშნავი ხელოვნებით აწერა ევროპის ისტორია
იმ დროიდან უკანასკნელ ხანამდე, თავისებური გაჭრიახო-
ბით ნათლათ გვარკვია ის განსხვავება, რომელიც სუფევს
1848 წლის რევოლუციასა და იმ რევოლუციას შორის,
რომელიც თანამედროვე მუშათა კლასს კაპიტალიზმზე გა-
მარჯვებას უქადის მომავალში.

ენგელსს მარქსზე უფრო კარგი ბედი ეწია. ის თავის
თვლით ხედავდა სოციალიზმის თანდათანობით გამარჯვებას.
ის დაეწრო რეისტაგის არჩევნების დროს სოციალ-დემო-
კრატიების გამარჯვებას. 1889 წლის გადაწყვეტილებამ შესა-
ხებ I მისის დღესასწაულობისა შიშის ზარი დასცა მთელი
ევროპის ბურჟუაზიას. 1890 წლის სექტემბერში გაუქმდა სასტი-
კი კანონი სოციალისტების შესახებ, რომელიც 12 წლის
განმავლობაში სდევნიდა მარქსის მიმდევრებს. 1893 წლის 12
აგვისტოს ციურიხის ინტერნაციონალურ-სოციალისტურ
კონგრესზე ენგელსი აღტაცებით მიუგება ახალს და უფრო
მძლავრ ინტერნაციონალს. ევენამ და ბერლინმა დაუმტკიცეს
მას, რომ ის და მარქსი „ამათ არ იბრძოდნ და სრული
ნება აქვთ ამაყათ და კმაყოფილებით გადახედონ თავიანთ შრო-
მას“. მის სრული ბედნიერების გრძნობით შევიძლო ვთქვა: *არ
არის არც ერთი მხარე, არც ერთი დიდი სახელმწიფო, სადაც
სოციალ-დემოკრატიები ძალას არ წარმოადგენდნ და სადაც
ანგარიშს არ უწყედნ ამ ძალასო.* 1894 წ. სოციალ-დემო-
კრატიამ გაიმარჯვა საფრანგეთის და ბელგიის პალატებში.
1895 წ. იტალიაში გაიმარჯვეს სოციალ-დემოკრატიებმა. სო-
ციალისტების საწინააღმდეგო კანონ-პროექტის დამარცხე-
ბა—უკანასკნელი გამარჯვება იყო სოციალ-დემოკრატიისა,
რომელსაც ენგელსი დაესწრო. ამავე წლის 5 აგვისტოს მო-
კვლა ენგელსი.

მოკლე შენიშვნა აბარაულ საკითხზე.

ამ რამდენიმე თვის წინათ გვრძნულ ენაზე გამოვიდა
კ. კაუტსის „ერფურტის პროგრამის“ მეხუთე გამოცემა, ავ-
ტორის ახალი წინასიტყვაობით. ამ ახალ წინასიტყვაობაში
პროგრამის ზოგიერთა საწინააღმდეგო მოსაზრებებს, რომელ-
ნიც გამოთქმულია პრესაში თუ ლიტერატურაში, პარტიის
თუ არა პარტიის წევრთა მიერ, კაუტსი კრიტიკულ შენიშ-
ვნებს აძლევს.

იგი წერს: მე ერფურტის პროგრამა, მეხუთე გამოცემის
დროს, გულ დასმით ვაღაპმინჯე, ყველაფერი დინჯათ ავწონ-
დავწონე, მაგრამ შიგ საიმათ ვერა ვიბოვერა, რის საბუთით

შედლება მოგვეცმოდა პროგრამაში პატარა-რამ ცვლილება
შეგვეტანა, გარდა ერთ პუნქტისა, რომელზედაც ქვევით გვექ-
ნება ლაპარაკი. ყველა კრიტიკოსების არგუმენტებმა, რომ-
ლებიც დაყენებით უარყოფენ ვერედ წოდებულ გადატაკე-
ბის და კატასტროფის თეორიებს, არ მოგვეც საბუთები პრო-
გრამა იოტის ოდნავათ შეგვეცოლა, ვინაიდან დასახელებულ
წიგნში არც ერთი და არც მეორის თეორიის მიმსგავსებული
რამ არა არის რა. ეს თეორიები, ამ რამდენიმე წლის განმავ-
ლობაში (ერფურტის პროგრამის დაწერის შემდეგ), მიუხედა-
ვით ყოველ გვარ პროტესტისა, რომელიც ჩვენ ამ ვეცატო-
ნების წინააღმდეგ განვაცხადეთ, მაინც ძალით მოახვედრ ჩვენს
პროგრამასო. აქვე, კ. კაუტსი, გადატაკების და კატასტრო-
ფის თეორიის მარქსიზმის, შეხედულების დაკვალათ მოკლევ
განმარტების შემდეგ, გადაღის პროგრამის, ვათოზდა, სადაო
პუნქტზე: მეურნეობაში წვრილ წარმოების შემცირებაზე-
წვრილ წარმოების მეურნეობაში შემცირება უკანასკნელ
წლებში მართალია ისე სწრაფათ არ ხდება, როგორც ეს
აქამდის ხდებოდა; ზოგ ალავას, პირიქით მრავლდებიან კიდევ-
სულ ეს არის და მეტი არაფერი. განა, ამოზს კაუტსი, ეს
ჩვენ გვადლებს საბუთს, რომ ერფურტის პროგრამის ძველი
ალაგი წავშალოთ და მის მაგიერ ახალი, დიამეტრალურათ წი-
ნააღმდეგი, ტენდენცია ჩავწეროთ, ე. ი. მსხვილ მეურნეობათა
რიცხვა მცირდება და წვრილი კი მრავლდება. უკანასკნელ
წლების მიწათ-მფლობელობის სტატისტიკური ციფრები საა-
მისის არას გვეუბნება; ეს განვითარების მიმდინარეობის შეც-
ვლას კი არ ნიშნავს, არამედ განვითარების მსვლელობის შე-
ჩერებას, რამდენათაც ეს განვითარება წარმოების სიდიდეს
შეეხება. ცვლილება, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში მეურ-
ნეობის ზოგიერთა წარმოების დარგში ემჩნევა, დიდათ უმ-
ნიშვნელოა, ამასთან, განვითარების მიმდინარეობა ყველგან
თანასწორი არ არის, ერთ მხარეში მსხვილი მეურნეობა იხ-
დება, მეორეში—წვრილი. გარდა ამისა, ის ხანა რომლის
განმავლობაში შეჩერების პროცესი თვალ-საჩინო შეიქნა, მე-
ტათ მოკლეა, რომ ამ ხნის ფაქტების საშუალებით ჩვენ უარე-
ყოთ ის დასკვნა, რომელიც გამოყვანილ იქნა რამდენიმე
საუკუნის ფაქტებისაგან, ე. ი. მეურნეობაში მამულის კონ-
ცენტრაციის ტენდენციას. იგივე კაუტსი 1899 წელს ჰანო-
ვერის პარტიულზე ამოხდა: ექვ გარეშეა, რომ მეურნეობის
განვითარება იმავე შაბლონით არ ხდება, როგორც ინდუს-
ტრიაში, იგი თავის საკუთარ განვითარების კანონს ემორჩი-
ლება; მართალია, კონცენტრაციის პროცესი მეურნეობაში
ისე აშკარად, ისე ნათლათ არ ხდება, როგორც ინდუსტრიაში—
მრეწველობაში, მაგრამ თუ მხედველობაში სავართო მთელ
განვითარების მსვლელობას მივიღებთ და არა მარტო სამეურნო
ურთიერთობას, მაშინ სრულებით სამართლიანათ შეგვიძლიან
ვთქვათ, რომ განვითარების ტენდენცია წვრილ წარმოების
გაქრობისაკენ მიექანებაო“.

ჯერ ისევ მარქსმა 1861 წელს ინტერნაციონალურ მე-
შათა ასსოციაციას შემდეგი შინაარსის ინაუგურაციული აღ-
რესი (Inauguraladresse) გაუგზავნა: „გადაშალეთ მთავრო-
ბის ქაღალდები (ინგლისისა) 1861 წლის და დაინახათ, რომ
მიწის მესაკუთრეების რიცხვი ვალისში 1851—1961 წ.
16934-დან 15066 ჩამოსულა, ასე რომ მამულის კონცენ-
ტრაცია ამ ათი წლის განმავლობაში თერთმეტ (11) პრო-
ცენტით გაზდილა. თუ რომ მიწის კონცენტრაცია უპირე-
სობის ხელში ამ წესით წავიდა, მაშინ, რასაკვირველია აგრა-
რული კითხვა ძალიან მარტივა იქნება“. ფაქტიურათ, შემ-
დეგში, მეურნეობის განვითარებამ ასეთი მარტივი ფორმა არ
მიიღო, ვინაიდან გამოჩნდნ სულ ახალი პირობები. რო-

გორც, უცხო ქვეყნების (განსაკუთრებით ამერიკა-ინდოეთის) სამეურნეო ნაწარმოების მიერ გამოწვეული კონკურენცია ინგლისის ბაზარზე, მეორე, სოფლის მუშების სოფლებიდან გადასახლება, რომლებიც მეტათ აფერხებს მამულის და სამეურნეო წარმოების კონცენტრაციის დასახელებულმა ეკონომიკურმა მოვლენებმა კი საგარეო კითხვები გადავიღების და გამარტივების მაგიერ, უფრო მეტათ გაართულეს. თანდათან უფრო ძნელ გადასაქრელ კითხვათ გახადეს სოციალ-დემოკრატიისთვის.

მაგრამ ეს კი მეცნიერულ გამოკვლევით უცილობელათ დამტკიცებულია, რომ რამდენათ აგარბიული ურთიერთობა ვითარდება, იმდენათ მეურნეობა ნაკლებ გავლენას ახდენს, საერთო სოციალურ განვითარებაზე, რადგან სოფლის მცხოვრებთა რიცხვი შედარებით ხშირათ თითქმის აბსოლიუტურადაც კლებულობს. მაგალითათ გერმანიის სახელმწიფოში საერთო ხალხთა რიცხვი გაიზარდა 1882—1895 წ. 6 1/2 მილი, სოფლის მცხოვრებთა რიცხვი კი 784000 შემცირდა. ვაჭრობაში, ტრანსპორტში, ინდუსტრიაში მომუშავეთა რიცხვი ძალიან გაიზარდა, 16 1/4—20 მილიონი, მაშინ როცა მეურნეობაში მომუშავეთა რიცხვი 4 პროცენტით შემცირდა.

ეს აუცილებელი პროცესია არა მარტო სამრეწველო ქვეყნებისთვის, არამედ იმ ქვეყნებისთვისაც, რომლებიც დაუმუშავებელ მასალას აწვადებენ სამრეწველო ქვეყნებისათვის.

მთელი თანამედროვე ეკონომიური განვითარება იქითკენ არის მიმართული, რომ მეურნეობას ერთი ფუნქცია მეორეზე ჩამოაცალოს და საქონლის მწარმოებელ ინდუსტრიის მიუმატოს. მაგ. დაწინაურებულ ქვეყნებში მრეწველობამ გააქრო გლეხის ოჯახური წარმოება, რომლის ნაწარმოებთ, ჩვეულებრივ, იგი ოჯახის მოთხოვნილებას იკმაყოფილებდა. დღეს ევროპაში ვეღარ შეხვდებით, რომ გლეხი ოჯახში ქსოვდეს თეთრეულს, ტანსაცმელს, მატყლიდან სხვა და სხვა ქსოვილებს, ხდიდეს მაგარ სასმელებს სხვა და სხვა სამეურნეო ნაწარმოებთან, როგორც ეს ამ ერთი საუკუნის წინეთ გლეხის ოჯახში ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ყველა ამ ნაწარმოებს ახლა გლეხი თავის ოჯახისათვის. ბაზარზე ყიდულობს; ინდუსტრიის განვითარებამ ისეთი ნაბიჯი გადადგა რომ ზოგიერთ სამეურნეო ნაწარმოებს თითონ აწვადებს ანდა მის მაგიერ სხვა რამ გამოიღონა „მაგ. საღებავ მცენარეულობის მაგიერ ინდუსტრიაში ქვა ნახშირის კუბრიდან სიღებავი დაამზადა; ქერის, სიწინდის, ფეტვის მჭამელ საქონლის მაგიერ ველოსიპედები, ავტომობილები, ელექტრონის გზები, ორთქლის გუნთები და სხვა—გამოიღონა. ინდუსტრიის ყველა ამგვარ პროგრესული წარმოება კი იმ გავლენას ახდენს მეურნეობაზე, რომ ყველა კულტურულ ქვეყნების მეურნე მცხოვრებთა რიცხვი ერთიანათ შემცირდა.

გერმანიის სახელმწიფოში თითო ას 100 წარმოებაში მომქმედზე მოდიოდა.

	დამოუკიდებელი		დაქირავებულები	
	1882წ.	1895 წ.	1882წ.	1895 წ.
მეურნეობაში	27,78	30,98	72,22	69,02
ინდუსტრ.	34,41	24,90	65,59	75,10
საერთოთ	32,03	28,94	76,97	71,06

მიუხედავთ იმისა, რომ მეურნეობაში დამოუკიდებელთა

რიცხვი საკმარისათ გაზდილა, სამაგიეროთ ყველა მცხოვრებთა რიცხვთან შედარებით იგი ძალიან შემცირებულა. კონცენტრაციის პროცესის ვაჭრობასა და ინდუსტრიაში სწრაფათ ხდება, სოფლის მცხოვრებთა კი რიცხვი აბსოლიუტურათ კლებულობს.

გერმანიაში 1848 წელს მეურნე მცხოვრებნი მთელ სახელმწიფოში მცხოვრებთა სამ მეოთხედს (3/4) შეადგენდა, 1899 წელს კი მხოლოთ ერთ მესამედს—დაახლოებით 35,7 პროცენტს. საქსონიაში (გერმანიის პატარა სახელმწიფო), ამ ტიპურ ინდუსტრიალურ სახელმწიფოში მეურნე მცხოვრებნი სრული 14 პროცენტით არ ითვლებოდა, ცეკაუში (საქსონიის პროვინცია) 10 პროცენტი. საფრანგეთში მეურნე მცხოვრებთა რიცხვი, გერმანიასთან შედარებით ღირდა, მაგრამ აქაც 1876—1891 წ. ყველა მცხოვრებთან შედარებით ძალიან შემცირდა—51,4—45,5 პროცენტით.

საფრანგეთში:

ყველა მცხოვრების რიც.	პროცენ.	მეურნეობ.	მცხოვ.
1876 წ...	36.906,000	51,4	
1881...	37.672,000	48,4	
1889...	38.219,900	46,6	

ინგლისში მეურნე მცხოვრებნი 1890 წ. მთელ მცხოვ. მხოლოთ 10% შეადგენდა. შეერთებულ შტატებში აბსოლიუტურათ თუ არა შედარებით მაინც შემცირება ეტყობა. მაგრამ სამთო და სათევზო წარმოებას თუ გამოვალაყვებთ, რომლებიც მურნეობაზეა მითვლილი დაინახავთ 1880 წ. მეურნეები 50,25% შეადგენდა. 1890 წელში 44,28%, ჩრდილოეთ ატლანტის შტატებში 22,6 პროცენტს.

მერე განა ყველა სოფლის მცხოვრებნი სამეურნეო ნაწარმოების გამყიდველები არიან? სრულიათაც არა, ამათგან მომეტებული ნაწილი თავის სამუშაო ძალას ყიდის.

გერმანიის სახელმწიფოში 1895 წელს ითვლებოდა:

	წარმოებაში მოქმედ.	კომპანიორ. და მოსამსახურ.	ერთად.
დამოუკიდებელი.	2.576,725	6.900,096	9.476,821
დღიურ ქირაზე მომუშ.	5.715,967	3.308,519	9.024,486
(მოჯამაგირები, მოსამსახ. მოხელენი.)			
	8.292,692	10,208,615	18,501,307

როგორც ვხედავთ მეურნეობაში დღიურ ქირაზე მომუშავენი რიცხვით იმდენათვე გამოიკლებულან, როგორც თვით დამოუკიდებელი მეურნენი თვითონ ოჯახის წევრებით.

ლ. ახმეტიაშვილი.
(დასასრული იქნება)

შ ე ნ ი უ ზ ე ა

«ენობის ფურცლის» მე-2881 ნომერში მოთავსებულია ბ-ნ გ. რ.—წერილი «აგარბული საკითხის გამო», სადაც ავტორი უკეთინებს „მოგზაურის ტებს“ აგარბული პროგრამის გამო წინააღმდეგობას. რადგან მოგზაურის შეხედულობით გაბროლეთარება რომელიც შედეგათ წერილი წარმოების მსხვილ წარმოებასთან შეტაკებისა, აწვადებს იმ ძალას რომელმაც უნდა დაამხიას ეხლანდელი ბურჟუაზიული მეურ-

ნეობა. გაპროლეტარება, ამიტომ აუცილებელი ხილია სოციალიზმისკენ გადასასვლელათ თანამედროვე ცხოვრებიდან. გლეხი—წვრილი მწარმოებელია, წვრილი ბურჟუა, სოციალიზმის განსახორციელებლათ ის მხოლოდ მაშინ შეიქნება გამოსადეგი, როდესაც გაპროლეტარდება. ე. ი. დაკარგავს ყოველსავე საკუთრებას და მიწასა და კერძო საკუთრებაზე, (sic) შეიქმნება მხოლოდ შრომის გამყიდვეათ. (იხ. ცნ. ფ. № 2881.)

„თუ ლოდიკის კანონი არსებობს იმისთვის“ ამბობს ავტორი: „ვისაც პროლეტარიზაცია რწამს, როგორც სოციალიზმის გზა, ის ან სრულის ინდიფერენტიზმით უნდა უტყვეროდეს წვრილი ბურჟუების მეცადინეობას შესახებ კერძო საკუთრების გაფართოებისა, ან პირდაპირ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს მათს ასეთს მისწრაფებას“ (იხ. ცნ. ფურ. №2881)

„მოგზაურისტები“ და მათთან ერთად ბ-ნი გომართელი (გ. რ-ს წერილი გამოწვეულია გომართელის წერილით, რომელიც ამავე საგანს შეეხება „ივერის“ მე-136 ნომერში) კი საქიროთ ცნობენ, „გლეხს სრულ საკუთრებათ მიეცეს ნადელი, დაუბრუნდეს ჩამონაჭერი, მიეცეს ტყე და საბალახე. ყველა ეს ზომა შეიცავს გლეხის ეკონომიურ ცხოვრების გამაგრებას სწორეთ იმ მხრივ, რა მხრივაც იგი წვრილი ბურჟუა და არა პროლეტარი, და მასთან სწორეთ იმ საშუალებით, რომლითაც გლეხი ეწინააღმდეგება გაპროლეტარებას. გლეხის კერძო საკუთრების ზრდა, ყველასათვის ცხადია, გაპროლეტარება კი არა, წვრილი ბურჟუაზიის განქტიცებაა. ამიტომ ის პროგრამა, რომელიც გლეხის ცხოვრებაში ასეთი ეკონომიური ცვლილების შეტანას ემსახურება, სოციალიზმის განხორციელებას კი არ უწყობს ხელს, არამედ მას აბრკოლებს თუ გაპროლეტარება აუცილებელი და ერთადერთი გზაა სოციალიზმისა. ამკარა, გლეხის კერძო საკუთრების გამაფართოებელი პროგრამა შეიძლება ეკუთვნოდეს იმას ვინც სოციალიზმის მტერია და არა მოკეთე. (იხ. „ცნ. ფურ.“ № 2881.)

„აზრი და შეხედულება მხოლოდ მაშინ შეიძლება ქვემარტება იყოს“ ამბობს ავტორი—როდესაც იგი წინააღმდეგობას არ შეიკავსო.

ბოლოს ავტორი ამნაირათ ათავებს: ორში ერთი უნდა იყოს, ან პროლეტარზაცია მართლა ერთადერთი გზა უნდა იყოს სოციალიზმისკენ, ან, «ჩამონაჭრების» პროგრამას სოციალისტური მიმართულება არ უნდა ესარჩლოდეს, მათი შეერთება კი უფრო უპრინციპობაა, ვიდრე სოციალისტობა. ენახათ.

ჩვენი აზრით სოციალისტური წყობილება ჩასახულია თვით თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოების სიღრმეშიღ წარმოადგენს ამ ჩანასახის განვითარების შედეგს სოციალიზმი—ეს საწარმოვო იარაღებზე კერძო საკუთრების მოსპობა, და ამიტომ მისი განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როცა წარმოება განსაზოგადოებრივებული. წარმოებას კი ასაზოგადოებრივებს კაპიტალიზმი, რომელიც დამყარებულია განსაზოგადოებულ წარმოებაზე, მაშინ როცა საწარმოვო იარაღები და ნაწარმოები კერძო საკუთრებას შეადგენს. ეს გარემოება ბადებს წინააღმდეგობას საწარმოვო ძალებსა და ბურჟუაზიული ურთი-ერობათა შორის. ამ წინააღმდეგობის მოსპობა ნიშნავს სოციალისტური წესწყობილების დამყარებას და ამ დიდი ისტორის აქტის მოხდენა შეუძლია იმ ნაწილს საზოგადოებისას, რომელსაც მიიმე უღლათ აწევს თავე კაპიტალისტური წესწყობილება, ე. ი. პროლეტარიატს.

კაპიტალიზმი ამრავლებს პროლეტართა რიცხვს, უფრო

და უფრო მეტ მუშებს აგროვებს წარმოებაში, აკავშირებს, აერთებს და აწყობს რაზმებათ და ამნაირათ ქმნის დიდი საზოგადოებრივ ძალას, რომელიც ძირს უთხრის თვით მის არსებობას; ყოველივე ის, რაც წინ ეღობება ამ პროცესს მაგნებელია წინმსვლელობისათვის.

კაპიტალისტური მსხვილი წარმოება, რომელიც შეადგენს ლაბორ-ტორიას, სადაც მუშავდება მომავალი წყობილება, გადადის თვით სოფელში, ქმნის ელემენტებს განსაზოგადოებისას, არყვეს პატრიარქალურ ცხოვრებას ელექტრონივით ანაწილებს სოფლებსა და ერთ მხარეზე აგროვებს პროლეტარიატს, მეორეზე კი ბურჟუაზიას. ყოველსავე ამას კი სოფლის ცხოვრებაში წინ ეღობება ფეოდალური წყობილების ნაშთები, ბატონყმური დამოკიდებულება გლეხებსა და მემამულეებს შორის. რადგანაც ნადელი, ჩამონაჭერი, ტყე და საბალახე „ფეოდალურ-ეკსპლოატაციის“ საშუალებას შეადგენს, ამიტომ ჩვენი აგრარული პროგრამის თანახმათ, ყოველივე ეს გლეხის საკუთრებათ უნდა გახდეს.

ერთ ავტორის სიტყვით სარატოვის გუბერნიისაში ჩამონაჭერი მიწები უდრის 600,000 დესიატ. ე. ი. 2/3-დს ყველა იმ მიწებისა, რომელიც გლეხების საკუთრებათ ითვლებოდა ბატონყმობის დროს, იჯარით აღებული მიწა კი უდრის 900,000 დესიატინას მაშასადამე ჩამონაჭერა შეადგენს 2/3-დს იჯარით აღებული მიწებისას. კავკასიაში დროებით ვლადებულ გლეხების რიცხვი შეადგენს 150,000 სულს, ხიზნების კი 48,000.

ჩამონაჭერი მიწების, ნადელის დაბრუნება შეუძლებულებს გლეხს ეკონომიურ მდგომარეობას, განათავისუფლებს მემამულის კლანჭებისაგან; ამით აიწვეს სამუშაო ქირა სოფელში და მებატონე კი იძულებული შეიქნება თათქარიძესებული მდგომარეობიდან გამოვიდეს, გაუშვარბესებული სისტემა შემოიღოს თავის მამულში და ექსტენსიური მდგომარეობიდან, ინტენსიური, კაპიტალისტური ნიადაგზე დამყარებული, მეურნეობაზე გადავიდეს. ეს კი შექმნის ბაზარს ინდუსტრიალური ნაწარმოებისათვის, შეუწყობს ხელს ზედმეტი ღირებულების განადგებას და მით ინდუსტრიალური წარმოების გაფართოებას. აქედან იმატებს მოთხოვნილება მუშებზე რაც სამუშაო ქირის აწევას გამოიწვევს. ამნაირათ გაიზრდება როგორც მეურნეობაში, ისე მრეწველობაშიაც მატერიალური და ფსიხოლოგიური პირობები მომავალი ცხოვრებისათვის.

აქედან ის დასკვნა გამოდის, რომ ჩვენი აგრარული პროგრამა სრულებით არ ეწინააღმდეგება ჩვენ საბოლოო მიზანს, როგორც ეს ბ. გ. რ-ს გონია.

წინააღმდეგობა მხოლოდ ბ. გ. რ-სი თავშია. ჩვენ ვამბობთ, რომ სხვა და სხვა კონკრეტული პირობების მიხედვით ჩვენი დამოკიდებულება რომელიმე საგანთან, ანუ საზოგადოებრივ მოვალეობასთან იცვლება. მაგ. როდესაც არსებობს სოფელში ფეოდალური მსხვილი საკუთრება, რომელიც აფერხებს სოფელში საზოგადოების მოღერნიზაციას და როდესაც ამ მსხვილი ფეოდალური საკუთრების ნიადაგი გლეხების საკმარი მიწის უკონლობაში აქვს, მაშინ ჩვენ ვიკავთ წვრილ საკუთებას. მხოლოდ ამ უკანასკნელს, მსხვილ კაპიტალისტურ საკუთრების წინაშე ჩვენ არასოდეს არ ვიკავთ, რადგან ეს რეაქციონური უტოპიაა და მას ებღუაქებიან წვრილი ბურჟუაზიის იდეოლოგები.

ერთი სიტყვით ჰო არა, არა-ჰო. აი როგორ ვმჯელობთ ჩვენ დიალექტიკური მეთოდის მიმდევარნი. ჰო-ჰო, არა-არა, აი როგორ მსჯელობს მეტაფიზიკი ბ-ნი გ. რ-ი და სანამ არ მიიტოვებს მეტაფიზიკურ მსჯელობას, იგი ვერ გაიგებს ჩვენ აზრებს და იძულებული იქნება დანკიხოტისავეთ ებრძოლოს ქარის წისქვილებს.

ბ ა შ მ ს ა მ ა ნ ი ს ბ ა შ მ .

ეს 1905 წელი სისხლის ღვრის წელია რუსეთისათვის. თავი დავანებოთ რღ-ეთ-იაპონიის ომს და მანჯურის ოვალ-გაღწევის მინდვრებს, რომლებიც უღანაშალო ადამიანთა სისხლით მორწყა ორი სამი თავადგებული და გათახსირებული ადამიანის უსვინდისო საქციელმა და თვით რუსეთის ვეებერთელა სავრცეს გადავავლოთ თვალი. აქ, მკონი, არ ღარჩენილა არც ერთი კუთხე, სადაც სისხლი არ ღღვრილიყოს და მკვლელობას და ჟლეტა-ხოცვას არ ქონებოდეს ადგილი. მიუხედავად ამისა ჩვენ მიხედავს არც გვაკვირვებდა; ასეთ სისხლის ღვრას საკმაოდ შევეჩვიეთ ჩვენ და დარწმუნებული ვართ, რომ მისი შეწყვეტა მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როდესაც მისი მიზეზი აღარ იქმნება და მიზანიც საესებით შესრულდება. მარა ჩვენი ღაპარაკის საგან ეს შინაური ომი არ შეადგენს, იგი დიდი ხანია დაფასებულია მთელი კაცობრიობის საუკეთესო ნაწილის მიერ პირიქით, იგი ნათელს ფენს და შეგნიერი მერმისის მოახლოვებას უქადის ყველას. სამწუხაროთ მარტო ასეთი ბრძოლა არ ახასიათებს ჩვენს შჯოთიანს და მღვღ-რე ღროს. რუსეთის განმთავისუფლებელ მოძრაობის ბრწყინვალე სახეს ჩირქის ღაქათ ვცხება სამარცხვინო ჟლეტა მროვნულ უაზრო სიძულვილით გამოწვეული, ჟლეტა. რომლის მიზეზი მხოლოდ ადამიანთა სამწუხარო შეუღებლობით და მხეტური ინსტიტუტებით აიხსნება. ამ მხრით განსაკუთრებით ისახელა თავი იმავე 1905 წელმა, რომელიც ოქროს ასოებით ჩაიწერება კაცობრიობის ისტორიაში, როგორც ჩაგრული ხალხის მძიმე უღლისაგან განთავისუფლების დამწყები წელი. ებრაელთა მხეტურ ჟლეტა-წყვეტას, რომელსაც ღრო გამოშვებით მართავდენ ეგრეთ წოდებული „შავი ძალები“ ზედ დაერთო ახალი საშინელება—სომხებსა და თათრებს შორის ომიანობა.

თუმცა ჩვენ, რუსეთის სახელმწიფოში მცხოვრებნი შევეჩვიეთ საშინელი ამბების გაგონებას და მუდამ დაწინაურული ნერვები თითქმის მიჩლუნგებული გვაქვს, მარა ის, რაც ამ ჟამათ ბაქოში, შუშაში და მათ მიღამოვებში ხდება მკვდარსაც შეაშფოთებს და გულ-ქვა ადამიანსაც კი მწარე ფიქრებს მოგვრის. მაშინ როდესაც მთელი რუსეთის საუკეთესო ნაწილის ძალ-ღონე და გონება უკეთესი მომავლის მოპოებისაკენ არის მიქცეული, როდესაც საზოგადოების ყველა კლასებს ერთი და იგივე აზრი უტრიალებს თავში, როცა ყველა ერთს ყველასათვის საშინარს და საძულველ მტერს—ბიუროკრატულ თვითმპყრობელობას ებრძვის, ორი ეროვნების შეუღებელი ნაწილი, მხეტური გრძნობებით გატაცებული, საშინელი თავდავიწყებით ერთმანერთს მისევია და ჟლეტს და მუსრს ავლებს ყველას, ვინც მისთვის საძულველ ეროვნებას ეკუთვნის, განურჩევლათ სქესისა და ასაკისა, ამაზე მეტი სიმხეცე წარმოუდგენელია. ასეთ ამბებს მხოლოდ ველურ ოსმალეთში შეიძლება ქონდეს ალაგი. იქ სადაც ყოველ ღღე და ყოველწუთში ერთი ჯურის ადამიანები მხოლოდ ასეთი საშინელების ნიადაგს ეძებენ და მხეტური ინსტიტუტების გაღვივებაზე ფიქრობენ მუდამ, ასეთი საზოგადოარი ხოცვა ჟლეტის სამუდამოთ მოსასპობი საშეალება ძნელი მსოინახავია, რადგან ძალი და უფლება იმათ ხელშია, ვისაც ამნაირი მოვლენა გულს ფხანს და სიამოვნების გრძნობას უღვიძებს. ერთთერთს სანუგეშო იმედით დაგვრჩენია მტკიცე და შეურყვეველი რწმენა, რომ ასეთი უღამიანო ჟლეტა—ძალე შეუძლებელი იქნება და ღღეს თუ ხვალ წარსულის სამარცხვინო ფურცლებზე აღიბეჭდება. ამ მოლოდინის ასრულების

თავლებია ღღევანღელი მოძრაობა და ყოველი შეგნებული ადამიანი ხელს უნდა უწყობდეს მის ახალ მომავალში გახორცრელებას...

ვ ა ს უ ხ ი ბ ე ჩ ი ნ ი ვ ი შ ვ ი ლ ს .

(წერილი რედაქციის მიმართ)

„მოგზაურისა“ № 29-ში მოთავსებულ წერილთ თქვენ გვახლოდით გამოგვექვეყნება თქვენი მოწმების ჩვენება. ამ თხოვნის შესრულება ჩვენ მოუხერხებლათ მიგვაჩნდა რადგან სამედიატრო სისამართლს ოქმები. სწორეთ ამ ადგილადან სიცა მოწმების ჩვენება იქნება ჯერ შესწორებულა და დაუმტკიცებულა, მანამდის კი მისი საბუთათ ხმარება უხერხულა. ჩვენდ სამწუხაროთ ნაკათხა სრულათ ერთი მხრის (ბ. სისხლას) მოწმები, თქვენი მხრით (ბათომის ინდიანტის კარდა) მხოლოდ ბ. დავითაია, ბ. თახულაის კი არ დასრულებია თავისი ჩვენება. ჩვენ იქედი კვაქეს სამედიატრო სისამართლს უფელათ თავმჯდომარე ბ-ნი დემიდოვი და მდიანათ მოწვეულა ბ-ნი ა. კობრეიქე იზრუნებენ ოქმის დამტკიცებაზე და აი მაშინ შეიძლება მოწმების ჩვენების დამტკიცებაზე. ხოლო თუ ეს არ მოხერხდა, მაშინ იძულებული ვიქნებით ჩვენი შენიშვნებით ავადგინოთ და გამოგვექვეყნოთ ისინი. აი ეს არის დღეს ჩვენი პასუხი თქვენ თხოვნაზე.

ესაგვებლობთ შემთხვევით და ვეითხებით ბ-ნი დემიდოვის შესაძლებლათ სენრას იკა თუ არა ოქმის შესწორებას და დამტკიცებას და ჩვენის მხრით ვუცხადებთ, რამ მისათ ვართ ამ მოხნით შეევიარებოთ იქ სადაც ის დაკვინიშავს ადგილსა და ღღოს.

ნიკო ელიაშა
მიშა იაშვილი

P. S. უფელათ უღირსათ მიგვაჩნია ს. ფერცხლავას საქციელი, რომელმაც დაუსახერხებელი განმეორებით შუენადგეო ბ-ნი ჩიკევიშვილი. მისი უფვა-ქეგვა გვარწმუნებს რომ მას სრულბათ არა აქვს შეგნებული მოსამართლის მოვალეობა და უჩანასეული გაუსღაია პირადი უჩინისა და ანგარბების კასსწორებულ აარადათ. მისი წერილადან სჩანს, რომ მას „ბენია ჩიკევიშვილის შესარცხვინი“ მასალის მოგროვება უფრო ნღომებია ვიდრე საქმის გამოაკვევა და თუ ასე ეფო მოსამართლის რღლი რღღათ იკისრა, პრკურრორობა უფრო შეშენდებოდა. იძულებული ვართ ჩენის მხრით გამოგცხადოთ, რომ სამედიატრო სისამართლს წინ არავითარი ბენია ჩი-ღის შესარცხვინი ფაქტი არ გამოაშკარავებულა და ვინც ამ მოხნით ეფო მოსული სისამართლში ის იქედგანრეული უნდა დაბრუნებულეო თუ მთლათ დაბრმავებული არ ეფო თავისი ბიზნითა. არსებითათ ბ-ნი ფერცხლავას წერილზე პასუხის გაცემას ვთხოვთ იმავე თავმჯდომარეს ბ-ნი დემიდოვის, რომელმაც უფელაზე უფრო ნაკლებ არის დაინტერესებული და დაწმუნებული ვართ ისევე მიუღებულელათ და პირუფხველათ მოაქეგვა ამ შემთხვევაში, რგორც თვით სისამართლის წარმოების ღღოს იქცერდა.

ნიკო ელიაშა.
მიშა იაშვილი.

წერილი რედაქციის მიმართ.

ბ. რედაქტორო!

ნება მომეცით თქვენი გაზეთის საშუალებით გამოვითხოვა სამედიატრო სამართალში სტულ. ვასო მგალობლიშვილი და ვასო ბერევიანი ჩემზე საზიხდარი ცილის წამებისათვის. ჩემის მხრივ ვსახელებ ბბ. გიორგი შილაკაძეს და ვლადიმერ ცეცხლაძეს.

სტ. ფლიბაძე უორულოანი.

ქ. ოზურგეთი 17 აგვისტო.
რედაქტორს. ი. პ. როსტომაშვილი.